

บทที่ 9

วิธีสอนและกิจกรรมการสอน

ขอบข่ายของเนื้อหา

1. ความสำคัญ
2. การสื่อสาร
3. การถ่ายทอดและสื่อความหมายทางวาจา
4. การถ่ายทอดและสื่อความหมายแบบเขียน
5. การถ่ายทอดและสื่อความหมายทางภาษาและสัญลักษณ์
6. ทักษะทั่วไปเกี่ยวกับการสอน
7. วิธีสอนสุขศึกษา
8. สรุป
9. คำถามและกิจกรรมประกอบท้ายบทที่ 9

จุดประสงค์ในบทที่ 9

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความสำคัญของวิธีสอนและกิจกรรมการสอนได้
2. ระบุวิธีการถ่ายทอดและสื่อความหมายที่แต่ละวิธีได้
3. อธิบายเปรียบเทียบวิธีการถ่ายทอดและสื่อความหมายได้
4. อธิบายทักษะทั่วไปเกี่ยวกับการสอนแต่ละทักษะได้
5. อธิบายความสำคัญของวิธีสอนสุขศึกษาแต่ละวิธีได้
6. เมื่อกำหนดเนื้อหาวิชาสุขศึกษาให้ สามารถอธิบายรายละเอียดวิธีการจัดกิจกรรมการสอน เนื้อหานั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพได้

วิธีสอนและกิจกรรมการสอน

1. ความสำคัญ

วิธีสอน (Instructional methods) เป็นรูปแบบของการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งวิธีสอนมีหลายรูปแบบ วิธีสอนหนึ่งอาจใช้ได้ผลกับการสอนเนื้อหาหนึ่ง แต่อาจใช้ไม่ได้ผลกับอีกเนื้อหาหนึ่ง หรือวิธีสอนหนึ่งอาจจะใช้ได้ผลกับนักเรียนกลุ่มหนึ่ง แต่ใช้ไม่ได้ผลกับนักเรียนอีกกลุ่มหนึ่ง นั่นหมายความว่าไม่มีวิธีสอนใดที่ดีที่สุดที่จะสามารถนำไปใช้สอนได้ทุกเนื้อหา และใช้ได้กับนักเรียนทุกกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน การกำหนดรูปแบบวิธีสอน เราสามารถดำเนินการได้หลายวิธีและหลายเหตุผล ซึ่งทำให้การจัดแบ่งวิธีสอนต่างๆ ของนักทฤษฎีหลายกลุ่มได้ผลออกมาไม่เหมือนกัน และบางครั้งก็เรียกชื่อต่างกัน ดังนั้น ในการเลือกใช้วิธีการสอนแบบใดแบบหนึ่ง ครูผู้สอนจึงต้องพิจารณาเลือกรูปแบบหรือกลวิธีสอนให้เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหาวิชาและลักษณะของกลุ่มนักเรียน เป็นสำคัญ ในบางครั้งการสอนเนื้อหาเดียวกันอาจจะต้องใช้วิธีสอนหลายๆ รูปแบบประกอบกัน เช่น การสอนเรื่องการใช้ผ้าสามเหลี่ยมในการปฐมพยาบาล ครูอาจใช้วิธีสอนโดยการบรรยาย อธิบาย ประกอบการสาธิตให้นักเรียนดู การให้นักเรียนได้ทดลองทำดู หรือการซักถามให้นักเรียนคิดค้นหาคำตอบ ทั้งนี้ ก็เพื่อจุดประสงค์อย่างเดียวกัน คือให้นักเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องในระยะเวลาสั้นๆ ตลอดจนสามารถนำความรู้ความเข้าใจนั้นไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์อื่น ๆ ต่อไปได้

สำหรับการสอนวิชาสุขศึกษา นอกจากครูผู้สอนจะมีความสามารถในการเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสมแล้ว ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ลึกพอใจและมั่นใจในวิธีสอนนั้นด้วย จึงจะทำให้การสอนประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย นอกจากนี้ การกำหนดวิธีสอนแต่ละวิธีจะต้องคำนึงถึงชนิดของความรู้ที่จะถ่ายทอดและเจตคติที่จะก่อให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนต้องคำนึงถึงวิธีการสื่อสารที่จะใช้ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน และต้องคำนึงถึงเทคนิคและอุปกรณ์ที่จะช่วยในการถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่และที่สามารถสร้างเสริมขึ้นได้ ดังนั้น วิธีสอนที่มีประสิทธิภาพจึงขึ้นอยู่กับความรู้กลวิธีสอน และการสื่อสารในการเรียนการสอน

2. การสื่อสาร (Communication)

การสื่อสารหรือการสื่อความหมาย เป็นเครื่องมือพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการสอน การสอนที่ดีจะมาจากการสื่อสารที่ดีด้วย

2.1 ส่วนประกอบของการสื่อสารในการสอนจะประกอบด้วย

1. ผู้ส่งข้อมูล หรือคือตัวครูผู้สอนนั่นเอง
2. ตัวกลางในการนำข้อมูล คือ
 - การถ่ายทอดและสื่อความหมายทางวาจา (Verbal communication)
 - การถ่ายทอดและสื่อความหมายแบบเงียบ (Nonverbal communication)
 - การถ่ายทอดและสื่อความหมายทางภาษาและสัญลักษณ์ (Symbolical communication)
3. ผู้รับข้อมูล คือ นักเรียน

2.2 วิธีการสื่อสาร แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การสื่อสารทางเดียว (One-way communication) เป็นการสื่อสารหรือเป็นการถ่ายทอดความคิดเห็นและข้อเท็จจริงจากผู้ส่งไปยังผู้รับเท่านั้น โดยที่ผู้ส่งจะไม่ทราบว่าผู้รับเข้าใจหรือไม่ การสื่อสารทางเดียวสำหรับการสอน ได้แก่การสอนแบบบรรยาย

2. การสื่อสารสองทาง (Two-way communication) เป็นการสื่อสารหรือเป็นการถ่ายทอดความคิดเห็นและข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากผู้ส่งไปยังผู้รับ และให้ฝ่ายผู้รับส่งผลสะท้อนกลับมายังผู้ส่ง นั่นคือมีการย้อนกลับของข้อมูลด้วย การสื่อสารสองทางสำหรับการสอน ได้แก่ การสอนแบบตั้งคำถาม การให้ตอบคำถามระหว่างบรรยาย การอภิปรายระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียน

ประสิทธิภาพในการสื่อสารของครูขึ้นอยู่กับความสามารถและทักษะในการใช้เครื่องมือพื้นฐานในการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย การพูด (Speaking) การเขียน (Writing) การอ่าน (Reading) การฟัง (Listening) และการคิด (Thinking)

การพูดเป็นทักษะที่ถือว่าเป็นแกนสำคัญที่สุดในทักษะทั้ง 5 ประการของการสื่อสาร การพูดเป็นการแสดงออกทั้งลักษณะทางกายภาพ (Physical effect) และทางเสียง (Vocal effect)

การคิด เป็นหัวใจในการควบคุมการสื่อความหมายนั้นให้ได้ผลหรือไม่ได้ผล การคิดเป็นการแสดงถึงคุณภาพและความสามารถของบุคคลนั้น ๆ การคิดที่มีประสิทธิภาพมีผลต่อการเรียนการสอนมาก ซึ่งจะต้องได้มาจากจิตใจที่ดี (Trained mind) ความสามารถ (Intellectual capacity) ในการวิเคราะห์ ความเข้าใจพื้นฐาน (Common sense) และความมีเหตุผล (Reasoning)

3. การถ่ายทอดและสื่อความหมายทางวาจา

การถ่ายทอดและสื่อความหมายทางวาจา (Verbal communication) เป็นการถ่ายทอดและสื่อความหมายรูปแบบหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยการพูดหรือการอธิบายเป็นสื่อความเข้าใจระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียน การถ่ายทอดและสื่อความหมายทางวาจานับเป็นตัวกลางที่มีความสำคัญยิ่งในการสอนของครู ครูสามารถทำบทเรียนให้น่าสนใจ มีความสนุกสนาน มีชีวิตชีวา เป็นจริงเป็นจังขึ้นมาก็ด้วยการใช้คำพูด น้ำเสียง และลีลาการพูด การพูดให้นักเรียนเกิดความเข้าใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่ครูพูดหรือมีความลึกซึ้งประทับใจเพียงใด ขึ้นอยู่กับศิลปะและการฝึกฝน ดังนั้น ในฐานะครูที่ต้องใช้การพูดเป็นสื่อความเข้าใจกับนักเรียนตลอดชีวิตการเป็นครูจึงน่าที่ครูควรรักษาความสนใจและหมั่นฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถและมีทักษะในการพูด

สำหรับการฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถในการพูดนั้น ครูควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 การใช้ น้ำเสียง ควรใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งจะทำให้เสริมสร้างบุคลิกภาพของตนเองด้วย สิ่งที่ควรพิจารณาประกอบ คือ

1. ระดับความดังของเสียงที่ใช้สอน ไม่ควรดังเกินไปหรือเบาจนไม่ได้ยิน ครูอาจทดสอบระดับความดังของเสียงครูจากนักเรียนที่อยู่แถวหลังสุดของห้องเรียน
2. ไม่ควรพูดเร็วหรือช้าจนเกินไป ควรมีจังหวะจะโคน น้ำเสียงหนักแน่นจริงจัง ไม่ห้วน ไม่ลากหางเสียง ไม่ใช้อารมณ์โกรธในขณะที่พูด

3. ระดับเสียงไม่ควรสูงหรือต่ำจนเกินไป เพราะถ้าเสียงครูสูงมากไปนักเรียนจะเกิดความเครียด หรือถ้าเสียงครูต่ำจนเกินไปนักเรียนจะเกิดความเบื่อหน่าย
4. น้ำเสียงควรมีความแจ่มใส นุ่มนวลชวนฟัง มีท่วงเสียง
5. ต้องออกเสียงพยัญชนะให้ถูกต้อง โดยเฉพาะพยัญชนะที่เสียงคล้ายกัน หรือพยัญชนะควบกล้ำ

3.2 ลีลาการพูด ครูควรเน้น ย้ำ ในส่วนที่สำคัญ ครูอาจปรับเสียงให้สูงขึ้นหรือต่ำลง พูดให้ช้าหรือเร็วขึ้น พูดแล้วหยุดเพื่อให้เด็กนักเรียนคิดตาม และครูควรสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนว่า เข้าใจสิ่งที่ครูพูดมากน้อยเพียงใด แล้วค่อย ๆ พูดต่อไป สิ่งที่คุณครูพิจารณาประกอบในลีลาการพูด คือ

1. การรู้สึกเน้นคำพูด ซึ่งอาจทำได้โดยการพูดให้เสียงดังขึ้น และควรใช้เฉพาะกับข้อความที่ต้องการจะเน้นเท่านั้น
2. การหยุดวันช่วงการพูด เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นโดยเจตนาในการหยุดพูดอย่างทันที สำหรับการหยุดพูดต้องมีการเว้นจังหวะให้พอเหมาะและสอดคล้องกับเนื้อหาด้วย
3. การเลือกใช้คำพูด ครูควรเลือกใช้คำพูดที่เหมาะสม ใช้คำพูดที่เป็นศัพท์ใหม่บ่อย ๆ จนนักเรียนเกิดความเคยชิน

สำหรับการสื่อความหมายด้วยคำพูดนั้น รองศาสตราจารย์ รัตนา รัตวิวัฒนาพงศ์ แห่งภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้กล่าวถึงลักษณะที่ดีและลักษณะที่ไม่ดีของการสื่อสารประเภทนี้ไว้ดังนี้ คือ

ลักษณะที่ดี

1. ใช้ภาษาได้ถูกต้องและเหมาะสมกับวัยของนักเรียน
2. มีจังหวะในการพูด มีการเน้นและย้ำเนื้อหาที่สำคัญ
3. ออกเสียงคำที่มีอักษรควบกล้ำได้ชัดเจนถูกต้อง
4. เลือกใช้คำ สำนวนโวหาร ภาษิต ได้เหมาะสมกับเนื้อหา เวลาและวัยของนักเรียน

5. เลือกใช้ภาษาพูดที่สุภาพและเหมาะกับวัยของนักเรียน
6. เสียงต้องดังชัดเจนจนสามารถได้ยินทั่วถึงห้อง

ลักษณะที่ไม่ดี

1. พูดเสียงค่อยหรือดังเกินไป พูดไม่ชัดเจน หรือพูดเร็วจนฟังไม่เข้าใจ
2. ออกเสียงคำที่มีอักษรควบกล้ำไม่ถูกต้อง
3. พูดจาหยาบคายน คุดัน ก้าวร้าว กระจ่าง ไม่มีหางเสียง
4. ใช้คำสแลง คำที่มีความหมายหลายแง่
5. ใช้เสียงราบเรียบไม่มีการเน้นหนัก - เบา
6. พูดติดอ่างไม่มีความมั่นใจในเนื้อหาที่สอน

4. การถ่ายทอดและสื่อความหมายแบบเงียบ

การถ่ายทอดและสื่อความหมายแบบเงียบ (Nonverbal communication) เป็นการถ่ายทอดและสื่อความหมายอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการสื่อความหมายด้วยการพูด การถ่ายทอดและการสื่อความหมายแบบเงียบ เป็นการสื่อความหมายโดยใช้กริยาท่าทางประกอบการพูด ความรู้สึกบางอย่างของมนุษย์ไม่สามารถแสดงออกมาด้วยวาจาได้ ต้องอาศัยการแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง แววตา หรือการสัมผัสด้วยสายตาเป็นตัวสื่อความรู้สึกนั้น ดังนั้น การถ่ายทอดและสื่อความหมายเงียบจึงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการถ่ายทอดและสื่อความหมายด้วยการพูด

การถ่ายทอดและสื่อความหมายแบบเงียบ สามารถแสดงออกได้ดังนี้

4.1 การใช้สีหน้าและสายตา โดยปรกติแล้วการพูดกับการประสานทางสายต้ามักจะมีความสัมพันธ์กัน แต่ในบางครั้งจะพบว่า เมื่อการพูดได้หยุดชะงักลงสายตาก็จะทำหน้าที่สื่อความหมายต่อไปได้ สิ่งที่สังเกตเห็นได้ชัดอีกอย่างหนึ่งคือสีหน้าและสายตาจะใช้สื่อความหมายให้นักเรียนทราบว่าครูมีความพอใจหรือไม่พอใจต่อพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออก

การฝึกการแสดงออกทางสีหน้าและสายตาต่อพฤติกรรมนักเรียน ครูควรยึดแนวในการฝึก ดังนี้

1. ยิ้มพร้อมกับพยักหน้ารับ เมื่อนักเรียนทำความเคารพ ขอโทษ หรือกล่าวขอบคุณ
2. ครูควรมีอารมณ์ร่วมด้วยเมื่อนักเรียนถามคำถามหรือข้อคิดที่มีความซับซ้อน
3. ครูควรมีรับพร้อมกับพยักหน้าหรือก้มศีรษะเล็กน้อยเมื่อนักเรียนตอบถูกหรือแสดงข้อคิดเห็นที่ดี
4. ครูควรมียิ้มแย้มแจ่มใสและแสดงออกซึ่งความเป็นกันเองกับนักเรียนในขณะที่สอน
5. ครูควรตั้งใจฟังในขณะที่นักเรียนถาม ตอบ หรือแสดงความคิดเห็นและแสดงความเต็มใจและกระตือรือร้นที่จะตอบคำถามหรืออธิบายเพิ่มเติมให้แก่นักเรียน
6. ครูควรแสดงสีหน้าที่เหมาะสมกับบทเรียนและลักษณะของกิจกรรมที่ให้นักเรียนทำ
7. ครูควรกวาดสายตาไปให้ทั่วห้องและสบตากับนักเรียนตามความจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนักเรียนที่ไม่ค่อยสนใจเรียน
8. เมื่อนักเรียนตอบผิดครูอาจขมวดคิ้ว สายหน้า แต่ไม่ควรแสดงสีหน้าบึ้งตึงเพราะจะทำให้นักเรียนเสียกำลังใจ
9. เมื่อนักเรียนพูดออกนอกกลุ่มนอกทาง พูดจาหยาบคาย หรือล้อเลียนพ่อแม่ของเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ครูควรนิ่งหรือแสดงสีหน้าเฉยทำเป็นไม่สนใจแล้วเรียกนักเรียนคนนั้นมาอบรมภายหลังนอกเวลาเรียนไปแล้ว
10. เมื่อนักเรียนไม่สนใจเรียน ชวนเพื่อนคุย หรือเข้าหาเพื่อนข้างเคียงให้ครูจ้องมองไปที่นักเรียนคนนั้นจนกระทั่งเขารู้ตัว

นอกจากนี้ ครูไม่ควรแสดงพฤติกรรมเหล่านี้^๑ออกทางสีหน้าและสายตา

1. สีหน้าบึ้งตึง เคร่งเครียด และเย็นชาในขณะที่ทำการสอน
2. แสดงความรู้สึกเหน็ดเหนื่อย เบื่อหน่าย และไม่สนใจสอน
3. แสดงความเฉยเมยเมื่อนักเรียนทักทายหรือแสดงการคารวะ
4. มองนักเรียนด้วยหางตา มองอย่างดูถูกเหยียดหยามหรือสมเพช
5. แสดงสีหน้าไม่พอใจ เยาะหยัน หรือล้อเลียนเมื่อนักเรียนตอบผิด
6. แสดงสีหน้ารำคาญ เบื่อหน่าย เมื่อนักเรียนถามคำถาม

7. ยิ้มหรือหัวเราะอย่างไม่มีเหตุผล
8. มองนาฬิกาบ่อย ๆ หรือแสดงท่าทีว่ามีความรีบร้อนอยากให้เห็นเสร็จเร็ว ๆ
9. เรอ หาว หรือถอนหายใจดัง ๆ
10. แสดงที่ท่ากรึมกริมหรือเจ้าชู้กับนักเรียนโดยทางสีหน้าท่าทางและสายตา

4.2 การใช้มือและแขน เพื่อประกอบการบรรยายหรือการพูดให้มีความกลมกลืนกับเนื้อเรื่องที่กำลังสอน จะสามารถช่วยดึงดูดความสนใจของนักเรียน และเสริมสร้างบุคลิกภาพของครูผู้สอนอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้การถ่ายทอดและสื่อความหมายมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ครูจึงควรฝึกฝนตนเองให้รู้จักใช้มือและแขนให้เหมาะสม ดังนี้

1. การใช้มือและแขนประกอบท่าทางควรอยู่ในระดับพองาม นั่นคือ อยู่ในระดับสายตาของนักเรียนที่จะมองเห็นได้
2. การยื่น ครูควรยื่นให้ห่างจากนักเรียนพอสมควร
3. การแสดงท่าทางประกอบการพูด ควรสอดคล้องกับเรื่องที่พูดและควรปล่อยท่าทางให้เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่เกร็ง
4. การใช้มือแสดงความยินดี พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เช่น การโบกแก้มมือ ประบมือ
5. ใช้มือเคาะโต๊ะเบา ๆ เมื่อนักเรียนนั่งใจลอย เพื่อให้ให้นักเรียนกลับมาสนใจบทเรียน

พฤติกรรมที่ไม่ดีสำหรับการใช้มือและแขนของครู คือใช้นิ้วแคะแกะเกาคตามอวัยวะต่างๆ ของร่างกายต่อหน้านักเรียน ทูบโต๊ะเมื่อโกรธหรือไม่พอใจ โยนสิ่งของให้นักเรียน เป็นต้น

4.3 การเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนอิริยาบถ การเคลื่อนไหวของครูนับตั้งแต่การเดินเข้ามาในห้อง หรือการเปลี่ยนอิริยาบถของครูในขณะที่สอนจะมีผลต่อการเรียนการสอน

สำหรับพฤติกรรมของครูในเรื่องการเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนอิริยาบถ มีดังนี้

พฤติกรรมที่ดี

1. เดินตัวตรง จังหวะก้าวเดินพอดีไม่เร็วหรือช้าเกินไป

2. เปลี่ยนจุดที่ยืนบ้างในขณะอธิบาย และไม่ควรยืนบังข้อความที่ตนเองเขียน
3. โน้มตัวไปข้างหน้าเล็กน้อยเพื่อฟังคำตอบของนักเรียน
4. เดินดูนักเรียนให้ทั่วในขณะคุมชั้นเรียนหรือมอบหมายให้นักเรียนทำงาน
5. เดินเข้าไปใกล้ตัวนักเรียนเมื่อพบว่านักเรียนไม่สนใจหรือคุยกัน

พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

1. เดินหน้าชั้นมากเกินไปจนนักเรียนเวียนศีรษะ
2. เดินลากรองเท้า เดินเสียงดัง
3. ยืนนิ่งอยู่กับที่โดยไม่ขยับเขยื้อนเลย หรือยืนโยกตัวไปมา ขยับแขนขาเล่นตลอดเวลา
4. สะบัดผม เกาศีรษะ จับโน้มนี่ตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย
5. ทำเสียงขลุ่ยขลุ่ยในลำคอ กระแอม ไอ
6. ขึ้นไปนั่งบนโต๊ะนักเรียน หรือเอาเท้าพาดบนโต๊ะหรือเก้าอี้นักเรียน
7. เอื้อมหยิบหรือก้มลงเก็บของโดยไม่ระมัดระวังท่าทางและเครื่องแต่งกาย โดยเฉพาะครูหญิง

4.4 การวางท่าและการทรงตัว เป็นสิ่งเสริมสร้างบุคลิกภาพของครูได้เป็นอย่างดี ครูจึงควรระมัดระวังในเรื่องการเดิน ยืน หรือนั่ง ควรให้ตัวตรง มีความสง่า ไม่เดินหรือยืนหลังงอ การยืนและการนั่งไม่ควรปล่อยตามสบาย ไม่ควรยืนพิงโต๊ะ ไม่ควรยืนโดยทิ้งน้ำหนักตัวลงบนขาข้างใดข้างหนึ่ง

พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมสำหรับครูในการวางท่าทางและการทรงตัว

1. ยืนตัวงอ หลังโก่ง ไหล่เอียง ห่อไหล่
2. ยืน นั่ง หรือเดิน โดยการเกร็งตัว
3. ยืนพิงโต๊ะ กระดานดำ ประตู หรือหน้าต่างตลอดเวลา
4. นั่งกระดิกเท้าหรือนั่งหลับขณะที่นักเรียนกำลังทำแบบฝึกหัด
5. ถอดรองเท้าเข้าออกอยู่ตลอดเวลา

6. เดินโยกศีรษะ โยกตัวศีรษะพุ่งไปก่อน
7. ยืนชิดตัวนักเรียน หรือใกล้โต๊ะนักเรียนมากเกินไป
8. หัวทำทางวางอำนาจเหนือนักเรียน

5. การถ่ายทอดและสื่อความหมายทางภาษาและสัญลักษณ์

การถ่ายทอดและสื่อความหมายทางภาษาและสัญลักษณ์ (Symbolical communication) เป็นการสื่อความหมายอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งในชีวิตมนุษย์รองลงมาจากภาษาพูดและภาษาที่แสดงด้วยกิริยาท่าทาง การสื่อความหมายของมนุษย์นั้น หากผู้พูดกับผู้ฟังไม่เห็นหน้ากัน ก็ต้องอาศัยภาษาเขียนมาใช้ในการสื่อความหมายติดต่อกัน นอกจากนี้ แล้วการที่จะจดบันทึกเหตุการณ์หรือความรู้ต่าง ๆ เพื่อกันลืม หรือสามารถนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นรับทราบต่อไป ก็จะต้องอาศัยภาษาเขียนหรืออาจจำเป็นต้องใช้สัญลักษณ์ การเขียนรูปหรือต้องใช้ภาพประกอบในการจดบันทึกนั้นด้วย

การใช้ภาษาและสัญลักษณ์ต่าง ๆ นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการถ่ายทอดเนื้อหา หรือความรู้ไปสู่นักเรียนอีกรูปแบบหนึ่ง ดังนั้น ภาษาที่ใช้ในการสอนไม่ว่าจะเป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียนก็ตาม ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับระดับความสามารถและวัยของนักเรียน

สำหรับการถ่ายทอดและสื่อความหมายทางภาษาและสัญลักษณ์ ครูควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 5.1 ภาษาที่ใช้ทั้งการพูดและการเขียน ควรเป็นภาษาง่าย ๆ ที่นักเรียนสามารถเข้าใจได้ชัดเจนและถูกต้องตรงกัน
- 5.2 การใช้สัญลักษณ์ควรเขียนและอ่านให้ถูกต้องตามหลักวิชา
- 5.3 เนื้อหาบางตอนครูอาจใช้วิธีการเขียนรูปหรือเขียนสัญลักษณ์ประกอบ เพื่อทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในบทเรียนเพิ่มมากขึ้น
- 5.4 ครูควรเขียนคำพูดหรือประโยคให้กะทัดรัด ใช้ภาษาให้ถูกต้องและจัดลำดับขั้นตอนก่อนหลังให้ดี ในขณะเดียวกัน ครูควรทบทวนตนเองให้มีความละเอียดรอบคอบในการเขียนข้อความใด ๆ ลงบนกระดานดำ เพราะนักเรียนจะเอาแบบอย่างครู

6. ทักษะทั่วไปเกี่ยวกับการสอน

ถ้าตั้งคำถามว่าครูทำอะไรบ้างในการสอน สิ่งที่จะได้รับเป็นคำตอบคือว่าสิ่งที่ครูทำคือการให้ความรู้ อาจจะเป็นการอธิบาย การบรรยาย การเขียนบนกระดานดำ การสาธิต การใช้สื่อการเรียน ฯลฯ นอกจากการให้ความรู้แล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นในการสอนก็คือ ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างครูกับนักเรียน โดยการอภิปราย การถาม การตอบ การป้อนคำถามให้คิดนั้นมีใช้แต่จะทำกันในเฉพาะเรื่องเนื้อหาเท่านั้น แต่บางครั้งเป็นคำถามที่เกี่ยวกับเรื่องความประพฤติ ความคิด เจตคติ และค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งทำให้ครูมีบทบาทในการให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ แก่เด็กเอง ในบางครั้งการให้คำแนะนำอย่างเดียวไม่พอ ครูอาจจะต้องให้กำลังใจและส่งเสริมด้วยเพื่อให้นักเรียนเกิดความมานะพยายามที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่บรรลุจุดประสงค์ ดังนั้น แนวคิดใหม่ในการฝึกครูจึงได้หันมาสนใจศึกษาสมรรถภาพย่อยของการสอนอย่างจริงจัง และเชื่อกันว่า ถ้าครูได้รับการฝึกฝนให้มีความสามารถในแต่ละสมรรถภาพย่อยของการสอนแล้ว จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการสอนโดยส่วนรวมให้แก่ครูได้ สมรรถภาพย่อยแต่ละอย่างในการสอนนั้นเรียกว่า "ทักษะการสอน" (Teaching skill)

ในที่นี้จะกล่าวถึงทักษะทั่วไปเกี่ยวกับการสอนอย่างคร่าว ๆ เท่านั้น เช่น ทักษะในการนำเข้าสู่บทเรียน ทักษะในการสอน (ซึ่งจะเน้นหนักในหัวข้อต่อไปเรื่องกลวิธีสอน) ทักษะในการสรุปบทเรียน เป็นต้น ส่วนทักษะอื่น ๆ นั้น เช่น ทักษะในการตั้งจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ทักษะในการกำหนดความคิดรวบยอด ทักษะในการใช้อุปกรณ์การสอน ทักษะในการวัดผลประเมินผล หรือทักษะอื่น ๆ อีกนั้น จะไม่ขอกกล่าวโดยละเอียด ณ ที่นี้

6.1 ทักษะในขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

การนำเข้าสู่บทเรียนเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความต้องการในการเรียนรู้ นอกจากนี้ การนำเข้าสู่บทเรียนเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อเตรียมนักเรียนให้มีความพร้อมที่จะเรียนรู้บทเรียน หรือเนื้อหาในลำดับขั้นต่อไป

จุดประสงค์ที่สำคัญของการนำเข้าสู่บทเรียน

1. เพื่อเร้าหรือจูงใจนักเรียนให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นและอยากเรียนสิ่ง

ใหม่ที่ครูจะสอน

2. เพื่อสร้างความพร้อมให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน
3. เพื่อเตรียมนักเรียนให้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเพียงพอที่จะสร้างความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงให้เกิดความต่อเนื่องกันได้กับเนื้อหาและประสบการณ์ใหม่
4. เพื่อเป็นการเร้านักเรียนให้เห็นแนวทางในการเรียนรู้ประสบการณ์ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
5. เพื่อเป็นการพัฒนานักเรียนให้เกิดแนวคิดและหลักการ (Concept and principle) ในการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดผลดีในโอกาสต่อไป

วิธีการนำเข้าสู่บทเรียน กระทำได้ดังนี้

1. ครูเสนออุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับเนื้อเรื่องหรือบทเรียน
2. ครูสั่งให้นักเรียนทำบางสิ่งบางอย่างที่จะสัมพันธ์กับบทเรียน
3. ครูพยายามเชื่อมโยงประสบการณ์ของนักเรียนให้เข้ากับเนื้อหาที่จะสอนโดยการตั้งคำถาม
4. ครูเล่าเหตุการณ์ เล่าเรื่องโดยเริ่มจากส่วนเล็ก ๆ ไปหาส่วนใหญ่ ๆ หรือจากหัวข้อเล็ก ๆ ไปหาหัวข้อใหญ่ ๆ ทำนองกลับกันครูอาจจะเล่าเรื่องใหญ่ ๆ แล้วสรุปให้เข้าในเนื้อหาของบทเรียน
5. ครูอาจใช้วิธีการร้องเพลง เล่นละคร หรือแสดงบทบาทสมมติ
6. ครูอาจใช้การสนทนาซักถาม การตั้งปัญหา การทายปัญหา
7. ครูอาจทบทวนบทเรียนเดิม หรือใช้วิธีการประเมินผลจากบทเรียนเดิม

ฯลฯ

ประโยชน์ของการนำเข้าสู่บทเรียน

1. ช่วยให้นักเรียนเกิดความพร้อมในการเรียนรู้
2. ช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ประสบการณ์ได้อย่างมีความหมาย

3. ช่วยกระตุ้นนักเรียนให้เกิดความสนใจใฝ่รู้ และเรียนด้วยความสนุกสนาน
4. ช่วยให้นักเรียนเกิดแนวคิดและหลักการที่ดีและถูกต้อง
5. ช่วยให้นักเรียนสามารถทำความเข้าใจบทเรียนได้ดีและรวดเร็วขึ้น
- 6. ช่วยพัฒนาเจตคติในการเรียนที่ดีให้กับนักเรียน
7. ช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ การทำกิจกรรม และการมีสุขภาพจิตที่ดีของครูและนักเรียน
8. เป็นวิธีเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ให้มีความสัมพันธ์หรือต่อกันอย่างมีความหมาย
9. เป็นการปูพื้นฐานความรู้ ความคิด และแนวทางการประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนประสบการณ์ใหม่ระหว่างครูและนักเรียนในเบื้องต้น
10. เป็นสื่อเชื่อมโยงสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างนักเรียนและครูก่อนดำเนินการสอนในขั้นต่อไป

กล่าวโดยสรุปแล้ว การนำเข้าสู่บทเรียนเป็นการเตรียมพฤติกรรมของนักเรียนให้เกิดความพร้อมที่จะเรียนรู้หรือรับรู้ประสบการณ์ใหม่ หรือความรู้ใหม่เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามแนวทางของจุดประสงค์การเรียนการสอนที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ ครูควรคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน เช่น การใช้คำพูดของครู การแสดงบทบาทท่าทาง การใช้อุปกรณ์การสอน การใช้สถานการณ์จำลอง การถามตอบ และการใช้วิธีการประเมินผล เป็นต้น

6.2 ทักษะในชั้นสอน

ทักษะในชั้นสอนนั้น ครูจำเป็นต้องรู้กลวิธีการสอนอันจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในกระบวนการเรียนการสอน การสอนเป็นกระบวนการ (Teaching process) ซึ่งได้จากแนวคิดที่ "จะสอนอย่างไร" (How to teach) การสอนเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่มีความสำคัญมากสำหรับผู้ที่มีอาชีพเป็นครู เพราะการสอนจะช่วยทำให้เนื้อหาวิชาการได้ถูกนำเอา

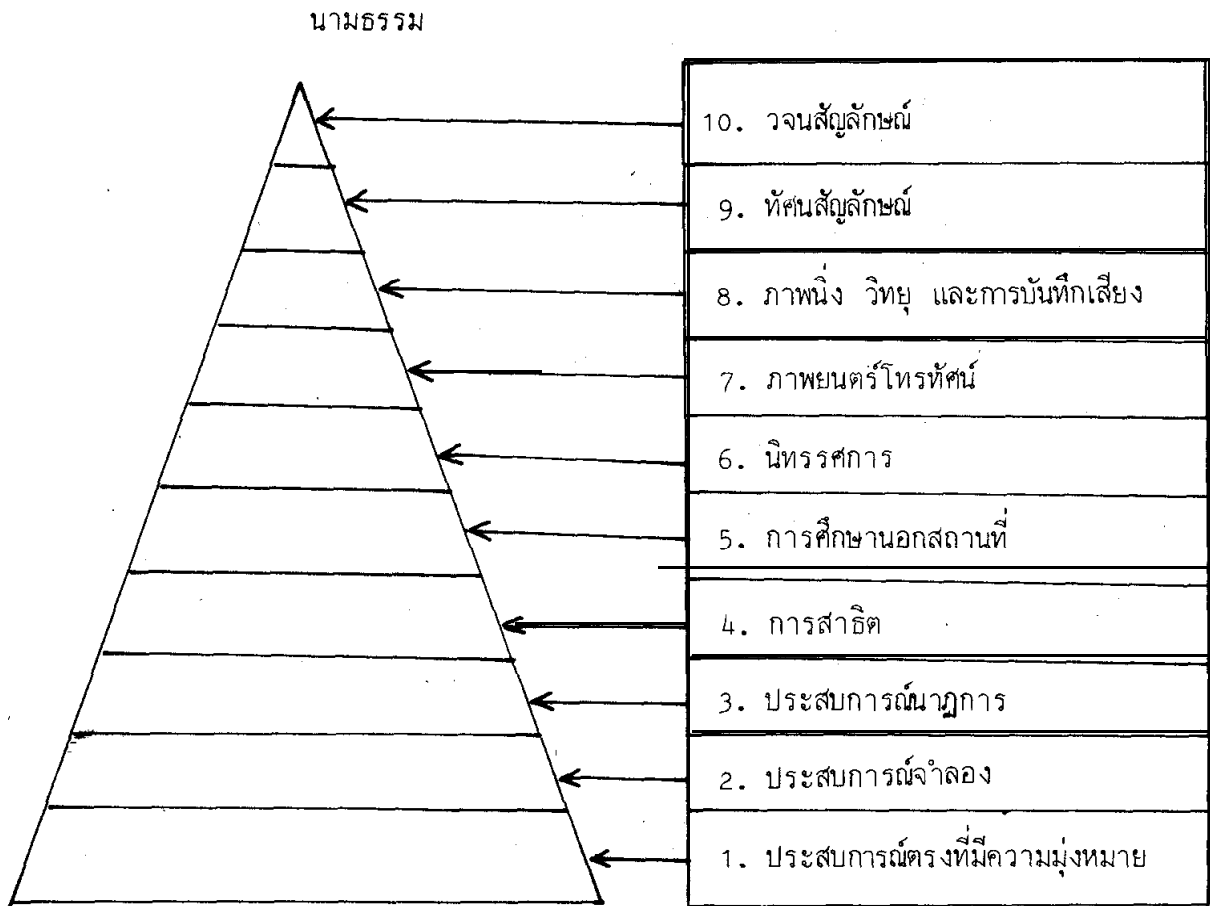
ไปใช้สอนได้อย่างถูกต้องและบังเกิดผลแก่นักเรียน การสอนที่ดีนั้นครูควรมีความรู้และทักษะทางด้าน การสอนเป็นอย่างดี รวมทั้งต้องมีความรู้ทางด้านวิชาการเป็นอย่างดีอีกด้วย

กระบวนการเรียนการสอนจัดเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของครู ถ้าครูผู้สอนขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องกระบวนการเรียนการสอน จะทำให้ประสิทธิภาพการทำงานของครูค่อย ลงไป และผลสุดท้ายคือการทำให้นักเรียนล้มเหลว

สำหรับทักษะในชั้นสอนนี้ ผู้เขียนจะกล่าวรายละเอียดถึงกลวิธีสอนในหัวข้อต่อไป ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะสิ่งที่ครูควรคำนึงเป็นสำคัญสองประการ คือ การจัดระดับประสบการณ์ การเรียนรู้ และขอบข่ายของเนื้อหาวิชาสู่ศึกษาซึ่งเป็นเนื้อหาทางวิชาการที่ครูผู้ศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้อย่างเชี่ยวชาญ

6.2.1 การจัดระดับประสบการณ์การเรียนรู้

เอดการ์ เดล (Edgar Dale) ได้จัดเรียงลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ โดยพิจารณาถึงประสบการณ์ที่นักเรียนจะได้รับจากการใช้สื่อการสอนของครูเป็นสำคัญ ประสบการณ์ที่นักเรียนจะได้รับนั้นมีความเป็นรูปธรรม (Concreteness) และความเป็นนามธรรม (Abstractness) ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับชนิดของสื่อที่ครูนำมาใช้ว่าให้นักเรียนเกิดความรู้สึกประทับใจทางประสาทสัมผัส (Sense impression) มากน้อยเพียงใด เอดการ์ เดล ได้จัดเรียงลำดับประสบการณ์ต่าง ๆ ว่าเป็นลักษณะรูปกรวย เรียกรวยนี้ว่า "กรวยประสบการณ์" (Cone of experience) โดยให้ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดอยู่ที่ฐานกรวย และประสบการณ์ที่มีความเป็นรูปธรรมน้อย ๆ ลงอยู่ในอันดับถัดขึ้นไปตามลำดับ จนถึงยอดกรวยจะเป็นประสบการณ์ที่มีความเป็นนามธรรมมากที่สุด โดยเขียนแผนภาพได้ดังนี้

รูปธรรม
Cone of experience

1. ประสบการณ์ตรงและมีความมุ่งหมาย (Direct Purposeful Experiences) เป็นประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับโดยตรงจากของจริง (Object) ของตัวอย่าง (Specimen) หรือสถานการณ์จริง ซึ่งอาจได้รับจากการเห็น การจับต้อง การกระทำ การรับหรือการดมกลิ่น เป็นต้น

2. ประสบการณ์จำลอง (Contrived Experiences) เนื่องจากชีวิตของคนเรานั้นสั้นเกินกว่าจะเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงได้ทุกอย่าง และบางครั้งของจริงหรือประสบการณ์ตรงนั้นอาจจะอยู่ไกลเกินไป ซ้ำซ้อนเกินไป ใหญ่เกินไป ทำให้นักเรียนไม่สามารถเรียนรู้จากของจริงหรือประสบการณ์จริงได้ จึงต้องจำลองเอาสิ่งเหล่านั้นให้มีลักษณะใกล้เคียงกับของจริงมากที่สุด ทำให้ง่ายต่อการเข้าใจและสะดวกในการนำไปใช้เพื่อการศึกษา เช่น หุ่นจำลอง สถานการณ์จำลอง เป็นต้น

3. ประสบการณ์นาฏการ (Dramatized Experiences) ประสบการณ์จริง บางอย่างที่เป็นอดีตไปแล้ว หรือสิ่งที่เป็นนามธรรมเกินไปและไม่อาจทำให้เป็นประสบการณ์จำลอง ได้ ดังนั้น จึงต้องอาศัยประสบการณ์นาฏการ เช่น การแสดงละคร การเล่นต่าง ๆ การ แสดงบทบาทสมมติ ประสบการณ์นาฏการอาจจะต้องอาศัยวัสดุในประสบการณ์จำลอง เช่น เครื่อง แต่งตัว ฉาก หุ่นต่าง ๆ เป็นต้น

4. การสาธิต (Demonstrations) เป็นการกระทำหรือแสดงให้ดูประกอบ การอธิบายหรือบรรยายกระบวนการกระทำนั้นอย่างเป็นไปตามลำดับขั้นตอนของวิชาความรู้เป็น ตอน ๆ ไป เช่น สาธิตวิธีการผายปอด การพันแผล การประกอบอาหาร เป็นต้น

5. การศึกษานอกสถานที่ (Field Trips) เป็นการเรียนรู้จากแหล่งการศึกษา ภายนอกห้องเรียน นักเรียนจะเกิดประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวางขึ้น ช่วยให้นักเรียนได้ รับประสบการณ์บางสิ่งบางอย่างโดยตรง ซึ่งครูไม่สามารถจัดได้ในห้องเรียนได้ เช่น การ ทัศนศึกษาตามแหล่งการศึกษาต่าง ๆ

6. นิทรรศการ (Exhibits) เป็นการจัดแสดงสิ่งต่าง ๆ การสาธิต การจัด ป้ายนิเทศ และอื่น ๆ ที่เป็นการให้ความรู้และสาระแก่นักเรียนหรือผู้ชมทั่วไป

7. โทรทัศน์และภาพยนตร์ (Television and Motion Picture) เป็นสื่อ ที่นักเรียนสามารถมองเห็นภาพและได้ยินเสียง

8. ภาพนิ่ง การบันทึกเสียง และวิทยุ (Still Picture, Recording and Radio) เช่น รูปภาพ สไลด์ फिल्मสตริป ภาพโปรงใส เทปบันทึกเสียง

9. ทัศนสัญลักษณ์ (Visual Symbols) ได้แก่ แผนที่ แผนภาพ แผนภูมิ แผน สถิติ ภาพโฆษณา การ์ตูน สัญลักษณ์ต่าง ๆ

10. วจนสัญลักษณ์ (Verbal Symbols) ได้แก่ หนังสือที่เรียกว่า ภาษาเขียน และคำพูดที่เรียกว่าภาษาพูด

กรวยประสบการณ์ แสดงถึงประสบการณ์บางอย่างที่ใกล้ชิดหรือห่างไกลจาก ประสบการณ์ตรง และชี้ให้เห็นว่าถ้าครูเลือกใช้มากกว่าหนึ่งอย่าง การเรียนรู้ก็จะสมบูรณ์ขึ้น

ดังนั้น ในทักษะขั้นตอนนี้ ครูควรเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมประสบการณ์ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมการเรียนการสอนไม่จำเป็นต้องอยู่ในบริเวณส่วนล่างของกรวยเท่านั้น อาจจะสามารถด้วยกิจกรรมในบริเวณส่วนบนของกรวยก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน คือ ความพร้อมของนักเรียนในแง่พื้นฐานประสบการณ์เดิม ทักษะการสอนของครู และการลงทุนในแง่ของค่าใช้จ่าย ความพยายาม เวลาและความปลอดภัย

6.2.2 ขอบข่ายของเนื้อหาวิชาสุขศึกษา ในทักษะการสอนของครูสุขศึกษาจำเป็นที่ครูต้องมีความรู้อย่างเชี่ยวชาญในขอบข่ายของเนื้อหาวิชาสุขศึกษา ซึ่งอาจแบ่งเป็นหมวดหมู่ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. สุขภาพส่วนบุคคล (Personal Health) ได้แก่ การระมัดระวังรักษาอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย เช่น ผิวหนัง ศีรษะ หู ตา คอ จมูก ปาก ลำคอ กระเพาะอาหาร ลำไส้ ปอด หัวใจ ฯลฯ ให้มีสุขภาพดีและปราศจากโรคภัยไข้เจ็บรวมทั้งเรื่องสุขปฏิบัติต่างๆ

2. โภชนาการ (Nutrition) ได้แก่ เรื่องอาหารและสารอาหารต่างๆ เช่น อาหารหลัก 5 หมู่ของไทย สารอาหารประเภทต่างๆ ประโยชน์ของอาหารและสารอาหารแต่ละชนิด การเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าประโยชน์ การประกอบอาหารอย่างถูกสุขลักษณะ การถนอมอาหารอย่างถูกวิธี สุขปฏิบัติในการรับประทานอาหาร กระบวนการย่อยอาหาร และการดูดซึมสารอาหาร โรคขาดสารอาหารชนิดต่างๆ

3. สวัสดิศึกษา (Safety Education) ได้แก่ ลักษณะของอุบัติเหตุต่างๆ การป้องกันอุบัติเหตุ ทั้งทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ อุบัติเหตุจากสัตว์ร้าย อุบัติเหตุซึ่งเกิดจากการเล่นกีฬาและสันทนาการ อัคคีภัย อุบัติภัยที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อุบัติภัยในการประกอบอาชีพ

4. การปฐมพยาบาล (First Aid) ได้แก่ ความสำคัญและหลักการเบื้องต้นในการปฐมพยาบาล วิธีการปฐมพยาบาลผู้ป่วยหรือผู้ได้รับอุบัติเหตุชนิดต่างๆ เช่น จมน้ำ ไฟฟ้าลัดวงจร ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ต้มสารพิษ กระจกหัก และบาดแผลชนิดต่างๆ รวมทั้งการ

ส่งต่อผู้ป่วยไปยังสถานพยาบาลอย่างปลอดภัยด้วย

5. โรคติดต่อ (Communicable Diseases) ได้แก่ ประเภทของเชื้อโรคชนิดต่าง ๆ ธรรมชาติของการเกิดโรคติดต่อในมนุษย์ โรคติดต่อชนิดต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาทางการสาธารณสุข พระราชบัญญัติหรือกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับโรคติดต่อ

6. โรคไม่ติดต่อ (Non-communicable Diseases) ได้แก่ โรคที่มีสาเหตุมาจากความเสื่อมโทรมของอวัยวะต่าง ๆ ความชราภาพ กรรมพันธุ์ และการปฏิบัติตนที่ผิดสุขลักษณะ โรคไม่ติดต่อบางโรค เช่น โรคกระเพาะอาหาร ไช้ข้ออักเสบ กล้ามเนื้อหัวใจพิการ เบาหวาน มะเร็ง ภูมิแพ้ ลมชัก ความดันโลหิต ฯลฯ

7. สุขภาพจิต (Mental Health) ได้แก่ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อจิตใจ บุคลิกภาพ และการปรับปรุง สาเหตุที่ทำให้เกิดอารมณ์ตึงเครียด การแก้ไขความบกพร่องทางด้านจิตใจและอารมณ์ การแก้ไขความผิดปกติของจิตใจและอารมณ์ โรคประสาทและโรคจิต การปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพจิต

8. การสุขาภิบาล (Sanitation) ได้แก่ การสุขาภิบาลบ้านพักอาศัย การสุขาภิบาลชุมชน การปรับปรุงแก้ไขสิ่งแวดล้อม น้ำดื่ม น้ำใช้ ส้วม ขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล การระบายน้ำและการกำจัดน้ำโสโครก สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เทศบัญญัติ และพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการสุขาภิบาลทั่วไป

9. บริการสาธารณสุข (Public Health Service) ได้แก่ การบริการสุขภาพในด้านการรักษาพยาบาล การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพของประชาชนโดยทั่วไป เจตคติของประชาชนในการรับบริการจากสถานบริการทางการแพทย์ของรัฐและเอกชน บุคลากรทางการแพทย์และการสาธารณสุข วิธีจัดดำเนินการหรือการบริหารงานของกระทรวงสาธารณสุขทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

10. เพศศึกษา (Sex Education) ได้แก่ ระบบสืบพันธุ์ของเพศชายและเพศหญิง การเจริญเติบโตและพัฒนาการทางเพศ เจตคติต่อเพศตรงข้าม ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ การเลือกคู่ครอง การแต่งงาน การวางแผนครอบครัว ปัญหาครอบครัวอันเนื่องมาจากความไม่สมดุลทางเพศ การป้องกันโรคเพศสัมพันธ์ ความผิดปกติทางเพศ

11. สิ่งเสพติดให้โทษ (Drugs and Narcotics) ได้แก่ ลักษณะ
ธรรมชาติและอันตรายหรือโทษจากสิ่งเสพติดชนิดต่างๆ เช่น บุหรี่ สุรา กัญชา ฝิ่น มอร์ฟีน
เฮโรอีน ยานอนหลับ ยาระงับประสาท

12. สุขภาพผู้บริโภค (Consumer Health) ได้แก่ หลักในการตัด
สินใจเลือกและใช้ผลิตภัณฑ์และการบริหารทางสุขภาพอย่างชาญฉลาด ความรู้ในเรื่องการโฆษณา
ความเชื่อต่างๆ ที่ส่งเสริมและไม่ส่งเสริมสุขภาพ การปฏิบัติตนในการบริโภคทรัพยากรต่างๆ
อย่างมีคุณภาพ

13. มรณศึกษา (Death Education) ได้แก่ การให้ความรู้กับผู้ช่วย
ที่ทราบวันตาย หลักการให้กำลังใจกับผู้ช่วยที่หมดทางรักษา การเตรียมร่างกายจิตใจผู้ช่วยเพื่อ
ให้ยอมรับสภาพและเตรียมตัวต้อนรับความตาย การควบคุมอาการเจ็บปวดและอาการผิดปกติอื่นๆ
ในช่วงวิกฤต เป็นต้น

6.2.3 การจัดและดำเนินการสอนสุขศึกษาตามลักษณะวิชา

ในการสอนวิชาสุขศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ที่เหมาะสมมากที่สุด เพื่อส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสุขภาพไปในทิศทางที่ดีนั้น อาจจัดแบ่งลักษณะ
การจัดสอนวิชาสุขศึกษาได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การสอนแบบสอนโดยตรง (Direct Teaching) เป็นการสอนวิชา
สุขศึกษาที่จัดเวลาสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรหรือประมวลการสอน แผนการสอน หรือโดยการ
สอนวิชาสุขศึกษาของโรงเรียน โดยระบุไว้เป็นรายชั่วโมงในตารางสอน ซึ่งเป็นการจัดการ
สอนเป็นรายวิชาไป โดยไม่คำนึงว่าต้องเตรียมบทเรียนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ เป็นการจัดดำเนินการ
การสอนวิชาสุขศึกษาโดยเฉพาะ เช่น การสอนวิชาสุขศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ตามหลักสูตร
ในปัจจุบัน

2. การสอนแบบสหสัมพันธ์ (Correlation Teaching) เป็นการ
จัดการสอนวิชาสุขศึกษาเป็นรายวิชาเช่นเดียวกันกับการจัดสอนแบบสอนโดยตรง แต่จัดให้เนื้อหา
หรือทักษะของบางวิชาหรือทุก ๆ วิชาสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี การจัดสอนวิชาสุขศึกษาให้สัมพันธ์กับ

เนื้อหาวิชาอื่น ๆ หรือสอดแทรกเข้าไปในเนื้อหาวิชาอื่น ๆ

3. การสอนแบบบูรณาการ (Integrated Teaching) เป็นการสอนที่ไม่ได้แยกเป็นรายวิชาเฉพาะ แต่เป็นการให้ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการนำความรู้จากหลาย ๆ วิชามาผสมผสานกัน แล้วจัดเป็นการสอนแบบหน่วย (Unit Teaching) เช่น การสอนในระดับประถมศึกษา เป็นต้น

6.2.4 การจัดและดำเนินการสอนสุขศึกษาตามความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน
การจัดและดำเนินการสอนสุขศึกษาโดยยึดความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนนั้นอาจแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ 2 ประเภท คือ

1. ประเภทที่ใช้ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher - Centered Method) เป็นวิธีการที่ครูผู้สอน เป็นผู้จัดและดำเนินการสอนโดยตรง ลักษณะของการสอนประเภทนี้ครูมักจะเน้นให้นักเรียนท่องจำเป็นรายบุคคล การแสดงความคิดของนักเรียนต้องถามครู ครูมักจะใช้วิธีสอนแบบบรรยาย แบบสาธิต เล่นิทาน หรืออ่านเนื้อหาให้นักเรียนฟัง นักเรียนต้องท่องจำ ต้องตอบหรือทำแบบทดสอบได้ ฯลฯ

ผลของการสอนประเภทนี้อาจทำให้นักเรียนเกิดพัฒนาการทางด้านความรู้ความจำได้ดีมาก นักเรียนจะผ่านเกณฑ์ตามแบบทดสอบที่ครูกำหนด แต่ถ้าใช้วิธีสอนลักษณะนี้เพียงอย่างเดียวจะทำให้นักเรียนขาดโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในบทเรียน

2. ประเภทที่ใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Pupil-Centered Method) เป็นวิธีการที่ครูไม่ได้สอนโดยตรง หรือไม่ได้ผูกขาดการสอนแต่ผู้เดียว แต่เป็นวิธีสอนที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น สภาพบรรยากาศในการเรียนการสอนจะดีขึ้น การเรียนการสอนแบบนี้นักเรียนจะได้รับประสบการณ์มากขึ้น นักเรียนจะมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ สำหรับลักษณะที่ใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางนี้ จะเน้นเนื้อหาตามความสนใจของนักเรียน การจัดกระบวนการเรียนการสอนขึ้นอยู่กับความต้องการการเรียนรู้ของนักเรียน วิธีสอนที่มักนำมาใช้ เช่น การให้นักเรียนทดลองปฏิบัติหรือทดลองทำด้วยตนเอง การสอนแบบโครงการ โดยวิธีแสดงบทบาทสมมติ โดยวิธีการแก้ปัญหา ฯลฯ

ผลของการสอนประเภทนี้ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์มากมีเจตคติ และการปฏิบัติที่ดี แต่ถ้าครูใช้วิธีการสอนในลักษณะประเภทนี้เพียงอย่างเดียว นักเรียนอาจจะมีความรู้ในเนื้อหาวิชาการไม่ดีพอก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม ในชั้นสอนนี้ผู้เขียนไม่ได้ระบุถึงวิธีสอนวิธีหนึ่งวิธีใดไว้โดยตรง นักศึกษาสามารถทำความเข้าใจถึงกลวิธีสอนแบบต่าง ๆ ได้ ในหัวข้อวิธีสอนสุขศึกษาต่อไป

6.3 ทักษะในชั้นสรุปบทเรียน

การสรุปบทเรียน หมายถึงกระบวนการที่กระทำเพื่อสิ้นสุดการสอนเนื้อหาหรือบทเรียนนั้น โดยเป็นการสรุปแนวคิดที่สำคัญ หรือสรุปความคิดรวบยอด (Concepts) ที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนที่ผ่านมา

รองศาสตราจารย์ เฉลิม มลิลลา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้เสนอแนะเทคนิควิธีการและหลักการสรุปบทเรียนไว้ดังนี้

เทคนิควิธีการสรุปบทเรียน

วิธีการสรุปบทเรียน มีองค์ประกอบที่สำคัญแบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การประมวลเรื่องและกิจกรรมที่เรียนโดยสังเขป หมายถึง การสรุปรวบรวมเรื่องราวทั้งหมดของบทเรียนที่ได้เรียนไปแล้วในแต่ละตอน หรือทั้งหมดโดยสังเขป ทั้งนี้ก็เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้สร้างจินตนาการการเรียนรู้ในแบบรูปรวมๆ และสัมพันธ์ความคิดและเรื่องเข้าด้วยกัน

2. การสรุปและชี้ให้เห็นแนวความคิดที่สำคัญ หมายถึง ขั้นตอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักสรุปแนวความคิดที่สำคัญจากบทเรียน และข้อเท็จจริงต่างๆ โดยผู้สอนเป็นผู้นำในการสรุปเป็นตัวอย่าง ต่อจากนั้นก็ทำการเร้าผู้เรียนให้รู้จักและสามารถสรุปแนวความคิดได้ด้วยตนเอง หรือร่วมกันในกลุ่มนักเรียนทำการสรุป อนึ่ง การพัฒนาความคิดและสติปัญญาผู้เรียนด้วยการฝึกฝนให้รู้จักการสร้างแนวความคิดและหลักการที่สำคัญ (Concepts) จนกลายเป็น "มโนทัศน์และหลักการแห่งตน" (Self Concepts) ได้สำเร็จ นอกจากจะเป็นขั้นตอนและวิธีการเรียน

ที่ดีและมีคุณภาพแล้ว กระบวนการเรียนการสอนและบุคลากรนั้นยังจะได้ชื่อว่ามุ่งสร้างและพัฒนา
กำลังคนที่มีคุณภาพ รู้จักมีแนวความคิดและหลักการในการเรียนรู้และการดำรงชีวิตที่ถูกต้องสมควร
อีกด้วย

หลักการสรุปทบทวน

1. ควรสรุปทบทวนทุกครั้งและทุกครั้งที่การเรียนการสอนจบตอนหนึ่ง ตอนใด
หรือทั้งหมดบทเรียน
2. ควรสรุปให้ครบและครอบคลุมองค์ประกอบของการเรียนการสอนนั้น ๆ ได้แก่
การประมวลเรื่องและกิจกรรมโดยสังเขป การสรุปแนวความคิดที่สำคัญและการโยงความสัมพันธ์
ประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่เข้าด้วยกัน ฯลฯ
3. ควรพิจารณาสรุปทบทวนในกรณีอื่น ๆ ที่มีใช้กิจกรรมการเรียนการสอนปกติ
ซึ่งอาจกระทำโดยวิธีการอื่น เช่น การอภิปราย การรายงานกลุ่ม การฉายสไลด์ फिल्मสตริป
ภาพยนตร์ การจัดสถานการณ์จำลอง การจัดทัศนศึกษา ฯลฯ ด้วยวิธีการที่เหมาะสมและสมควร
เท่าที่จะทำได้แล้วแต่กรณี
4. ควรเป็นการสรุปหลาย ๆ แบบ กล่าวคือ
 - 4.1 ผู้สอนเป็นผู้สรุปทั้งหมด
 - 4.2 ผู้สอนสรุปบางส่วนเป็นการนำการสรุป แล้วเร้าให้ผู้เรียนสรุปเป็นราย
บุคคล
 - 4.3 ผู้สอนเร้าให้ผู้เรียนช่วยกันสรุปเป็นกลุ่ม หรือทั้งชั้น
 - 4.4 ผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันสรุปตั้งแต่ต้นจนจบ
 - 4.5 ผู้เรียนช่วยกันสรุปแล้วผู้สอนวิเคราะห์และสรุปเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาด
ใจความสำคัญ
5. ควรมีการเชื่อมโยงข้อสรุปให้สอดคล้องสัมพันธ์ และครอบคลุมตามจุดประ
สงค์เชิงพฤติกรรมที่ได้กำหนดเอาไว้ รวมทั้งเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ด้วย
6. ควรมีการทดสอบและประเมินผลการสรุปทบทวนเป็นครั้งคราวหรือตามสมควร
เช่น โดยแบบทดสอบหลังการสรุป (Post test) ฯลฯ

กล่าวโดยสรุปแล้ว การสรุปบทเรียนเป็นการสรุปแนวคิดที่ได้จากการจัดกระบวนการเรียนการสอน ว่าเท่าที่ผ่านการเรียนการสอนมานั้น นักเรียนเกิดประสบการณ์ เกิดการเรียนรู้มากขึ้นเพียงใด อีกทั้งครูสามารถประเมินพฤติกรรมของนักเรียนได้จากการสรุปบทเรียนว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดได้อีกด้วย

7. วิธีสอนสุขศึกษา

วิธีสอนสุขศึกษา เป็นกระบวนการทางการศึกษาที่ทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสุขภาพในทิศทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะความรู้ทางสุขภาพ เจตคติทางสุขภาพ และการปฏิบัติทางสุขภาพ

กระบวนการดังกล่าวจะเริ่มต้นโดยที่ครูจะกำหนดแนวความคิดหรือความคิดรวบยอดไว้ก่อนดำเนินการสอน กำหนดจุดประสงค์ในการสอนโดยเฉพาะการสอนแต่ละเรื่อง แต่ละเนื้อหา โดยจะกำหนดเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม กำหนดเนื้อหาสำหรับการสอนแต่ละครั้ง ทั้งนี้ โดยการแบ่งเนื้อหาตามแผนการสอนและโครงการสอน กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเฉพาะการสอนแต่ละครั้งต้องมีการนำเข้าสู่บทเรียน การสอนหรือกิจกรรมการสอน และการสรุปบทเรียน กำหนดการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน และกำหนดวิธีการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนไว้

การสอนเป็นปรัชญาซึ่งได้จากแนวคิดที่ว่า "สอนไปทำไม" (Why to teach) การสอนจึงเป็นกระบวนการที่ครูจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน ชักนํานักเรียนให้ได้เรียนรู้ในเนื้อหาวิชาการตามความมุ่งหมายของหลักสูตร การสอนจึงเป็นการนำหลักสูตรมาสู่การปฏิบัติหรือการนำหลักสูตรมาใช้นั่นเอง

วิธีสอนเป็นกระบวนการ (Teaching Process) ได้จากแนวคิดว่าจะสอนอย่างไร (How to teach) ซึ่งการสอนที่ดีครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความสามารถทางด้านวิธีสอนเป็นอย่างดี รวมทั้งต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในเนื้อหาวิชาที่ตนเองสอนเป็นอย่างดีด้วย

กระบวนการเรียนการสอนจัดเป็นภารกิจสำคัญยิ่งสำหรับครู ถ้าครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกระบวนการเรียนการสอน จะทำให้ประสิทธิภาพการทำงานของคุณครูด้อยลงไป

และผลสุดท้ายคือการทำให้นักศึกษาล้มเหลวนั่นเอง

7.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบของการสอน

การสอนที่ดีจะต้องมีการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการสอน ดังต่อไปนี้

7.1.1 สอนอะไร (What to teach) สิ่งที่คุณครูผู้ศึกษาควรพิจารณาว่าจะสอนอะไรนั้น ควรพิจารณาความรู้ความสามารถในเนื้อหาวิชาผู้ศึกษาตามเนื้อหาที่ได้ทำการศึกษา (จากหัวข้อ 6.2.2 ขอบข่ายของเนื้อหาวิชาผู้ศึกษา) ว่าตนเองนั้นมีความรู้ความสามารถในเรื่องราวเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด . ผลจากการประเมินสภาพความรู้ความสามารถของตนเองในเนื้อหาวิชาการต่าง ๆ เหล่านั้นแล้วควรปรับปรุงหรือทำการศึกษาเนื้อหาต่าง ๆ เพิ่มเติมถ้าคิดว่าตนเองยังไม่มีความรู้ความสามารถในเรื่องราวเหล่านั้นดีพอ

7.1.2 สอนทำไม (Why to teach) ในองค์ประกอบนี้ครูผู้ศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถในเรื่องของปรัชญาการสอนผู้ศึกษา ความมุ่งหมายทางการศึกษา หลักสูตรหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ของหลักสูตร จุดประสงค์ทั่วไปของการสอน และสิ่งสำคัญคือ ครูต้องกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมในการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้อง การที่ครูมีความรู้ในเรื่องดังกล่าวดีพอครูจะสามารถตอบคำถามได้ว่าสอนทำไม

7.1.3 สอนอย่างไร (How to teach) ในองค์ประกอบนี้ครูผู้ศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถในกลวิธีสอนแบบต่าง ๆ ครูจะต้องมีทักษะในการสอนอย่างเชี่ยวชาญ รวมทั้งต้องมีทักษะในการใช้อุปกรณ์การสอนอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย ทั้งนี้ ลองกำหนดเนื้อหาแต่ละเนื้อหาว่าคุณควรใช้วิธีสอนอย่างไร และดำเนินการตามวิธีสอนนั้นได้หรือไม่ ถ้าคิดแนวทางดำเนินการสอนหรือวิธีการสอนได้ ก็จะตอบคำถามได้ว่าสอนอย่างไร (ในเรื่องวิธีสอนจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป)

7.1.4 ผลที่ได้รับหรือพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (Terminal Behavior) ในองค์ประกอบนี้จะพิจารณาว่า พฤติกรรมขั้นสุดท้ายนั้นเป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่ ทั้งนี้ ครูอาจใช้วิธีการสังเกต สอบถาม หรือให้นักเรียนทำแบบทดสอบ ถ้าพฤติกรรมของนักเรียนยังไม่เป็น

ที่น่าพอใจ ก็ลองคิดหาเหตุผลว่ามีจุดบกพร่องตรงที่ใด แล้วรีบแก้ไขสิ่งบกพร่องนั้น ก็จะทำให้กระบวนการเรียนการสอนประสบความสำเร็จสมความปรารถนาได้

7.2 กลวิธีสอนสุขศึกษาแบบต่าง ๆ

ในการสอนวิชาสุขศึกษาเพื่อให้ได้ผลอย่างสมบูรณ์ ครูควรพิจารณาเลือกใช้วิธีสอน หรือกิจกรรมหลายๆ อย่างประกอบกันหรือผสมผสานกันไปให้เหมาะสมกับโอกาสและสภาพของแต่ละบทเรียน

วิธีสอนที่นิยมใช้กันทั่วไปในโรงเรียนมีมากมายหลายวิธี ในที่นี้ผู้เขียนขออ้างอิงวิธีสอนและกิจกรรมการสอนวิชาสุขศึกษาแบบต่างๆ ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทวีสิทธิ์ สิทธิกร แห่งภาควิชาสุขศึกษา คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ที่กล่าวไว้ในเอกสารประกอบการสอนวิชา สุข 462 การสอนสุขศึกษา ดังนี้

1. การบรรยาย (Lecture) การสอนแบบบรรยายหรือปาฐกถาจัดว่าเป็นวิธีสอนที่ไม่ใช้ได้ผลมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการสอนวิชาสุขศึกษาในชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นักเรียนส่วนมากไม่มีใครชอบวิธีนี้ เพราะนักเรียนต้องเป็นผู้ฟังมากเกินไป และบางครั้งยังต้องจดตามไปด้วยจนหมดเวลา ซึ่งเป็นเหตุให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายและไม่ตั้งใจเรียนได้ง่าย วิธีสอนแบบบรรยายจึงไม่ควรใช้วิธีหลักที่สำคัญเพียงวิธีเดียว โดยเริ่มตั้งแต่ต้นจนกระทั่งจบบทเรียนนั้นๆ แต่ควรจะใช้ประกอบกับวิธีอื่น ๆ การใช้วิธีสอนแบบบรรยายให้ได้ผลดีนั้น ควรจะพูดให้สั้นให้เด็กเข้าใจง่าย ยกตัวอย่างและใช้ท่าทางประกอบการบรรยายด้วยก็ยิ่งดี ตัวอย่างบทเรียนที่ครูอาจใช้วิธีสอนแบบบรรยายได้ เช่น โรคหัวใจ เทศบัญญัติ และความต้านทานโรค เป็นต้น

2. การอภิปราย (Discussion) การจัดให้นักเรียนได้มีการอภิปรายประกอบบทเรียน จะเป็นการช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นต่างๆ เพื่อเป็นการพัฒนาความคิด ได้แลกเปลี่ยนความรู้หรือประสบการณ์ ได้ซักถามหรือตอบปัญหาซึ่งกันและกัน จึงทำให้นักเรียนได้เรียนแบบประชาธิปไตยและเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยในห้องเรียน นอกจากนี้การอภิปรายยังช่วยทำให้ครูได้เห็นถึงความสนใจและความต้องการ รวมทั้งปัญหาต่างๆ ทางด้าน

สุขภาพของนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น ตัวอย่างบทเรียนที่ครูอาจใช้วิธีสอนแบบอภิปรายได้ เช่น ความปลอดภัยในการโดยสารรถยนต์ประจำทาง พระราชบัญญัติรักษาความสะอาด การบริการสุขภาพในชุมชน เป็นต้น

การที่จะใช้วิธีสอนแบบอภิปรายให้ได้ผลอย่างสมบูรณ์นั้น ครูจะต้องเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะอภิปรายได้เสียก่อน มิฉะนั้นแล้วการเปิดอภิปรายทั้งชั้นก็จะเป็นการพูดในเรื่องที่ซ้ำกันไปซ้ำกันมา ดังนั้น ครูอาจช่วยได้โดยการรวบรวมปัญหาหรือคำถามที่จะใช้อภิปรายซักถามให้เด็กได้ทราบเป็นการล่วงหน้า เพื่อเด็กจะได้ไปเตรียมศึกษาหรือค้นคว้ามาบ้าง รวมทั้งเด็กที่ไม่ใคร่เก่งหรือไม่ใคร่ช่างพูดจะได้มีคำถามไว้ซักถามได้บ้าง คนเราถ้ามีความรู้ในเรื่องที่จะพูดแล้ว ก็อาจจะพูดออกมาได้ง่าย มิฉะนั้นก็ไม่ทราบว่าพูดอะไร โดยเฉพาะเด็กที่ไม่คุ้นเคยกับวิธีการอภิปรายมาก่อน

3. การรายงาน (Report)

3.1 การรายงานรายบุคคล (Individual Report) บางโอกาสครูอาจจำเป็นต้องให้นักเรียนแต่ละคนไปเขียนรายงาน ในปัญหาสุขภาพที่เป็นเรื่องส่วนบุคคลหรือเป็นเรื่องที่ทุกคนควรจะได้ใช้ความสามารถทำงานนั้นตามลำพัง การรายงานรายบุคคลนี้หากเป็นไปได้ควรจะให้นักเรียนรายงานต่อชั้นเรียนด้วย แต่ควรให้สั้นและตรงจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ใจความที่สำคัญและมีให้เป็นการเสียเวลามาก ถ้ามีเวลาพอก็ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนคนอื่น ๆ ซักถามได้ ในบางครั้งหลังจากการฟังวิทยากรบรรยายหรือหลังจากการชมภาพยนตร์แล้ว ครูก็จะให้นักเรียนเขียนรายงานเป็นรายบุคคลมาส่งก็ได้

3.2 การรายงานหมู่ (Group Report) การแบ่งหมู่ให้นักเรียนได้ไปศึกษาค้นคว้าในปัญหาสุขภาพที่แตกต่างกันออกไป จะเป็นการแบ่งเบาภาระที่ทุก ๆ คนจะต้องทำ โดยที่แต่ละหมู่จะทำงานเพียงบางส่วนที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น และยังทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย เพราะแต่ละหมู่ถ้าหากครูได้เตรียมการล่วงหน้าและสามารถติดตามการทำงานของนักเรียนได้โดยใกล้ชิดแล้ว ผลงานก็จะเป็นที่น่าสนใจและเป็นที่น่าพึงพอใจมาก การทำงานหมู่นั้นหมายความว่าทุก ๆ คนในหมู่จะต้องร่วมมือกันทำการงานประสานกันเป็นสิ่งที่สำคัญมาก การทำงานหมู่จึงต้องแบ่งหน้าที่กันไปตามความเหมาะสม เช่น ประธาน รองประธาน เลขานุการ

และสมาชิก ฯลฯ สำหรับในการแบ่งนักเรียนออกเป็นหมู่ๆ นั้น ครูอาจทำได้หลายอย่างด้วยกัน เช่น ครูอาจจะแบ่งตามความสามารถ หรืออาจแบ่งตามความสนใจของนักเรียน ตัวอย่างบทเรียนที่ครูอาจใช้การแบ่งหมู่ทำงาน ได้แก่ โรคมัยไซ้เจ็บ อุบัติเหตุและสิ่งเสพติดให้โทษ เป็นต้น

ในการทำงานหมู่นั้น ครูควรอาจจะให้นักเรียนได้ใช้เวลานอกเวลาเรียน นอกจากจำเป็นหรือเฉพาะในการเริ่มต้นของการทำงานหมู่นั้น จึงอาจใช้เวลาเรียนได้ มิฉะนั้นแล้วจะเป็นการเสียเวลาเรียนมากเกินไป ในขณะที่นักเรียนกำลังทำงานหมู่นั้น ครูก็ควรจะได้เดินเวียนไปตามหมู่ต่างๆ เพื่อให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด เมื่อนักเรียนทำงานหมู่เสร็จแล้วก็ควรให้เขียนรายงานหมู่ และให้รายงานปากเปล่าต่อชั้นเรียนด้วย ครูควรจำกัดเวลาในการรายงานต่อชั้นเรียน และให้นักเรียนรายงานเฉพาะหลักหรือข้อความที่สำคัญและน่าสนใจเท่านั้น หลังจากรายงานเสร็จแล้วแต่ละหมู่ควรเปิดโอกาสให้เพื่อนนักเรียนทั้งชั้นได้อภิปรายซักถามปัญหา หรือข้อข้องใจได้โดยให้ทุก ๆ คนในหมู่ช่วยกันตอบและครูคอยช่วยเหลือ ครูควรกล่าวสรุปในตอนท้ายด้วยเสมอ

4. การสาธิต (Demonstration) หมายถึงการเรียนการสอนโดยการอธิบายข้อเท็จจริง ความคิด และกระบวนการต่าง ๆ ด้วยการแสดงไปพร้อมกับการอธิบายโดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้เข้าใจบทเรียนดีขึ้น ในการสาธิตครูเป็นผู้แสดงให้นักเรียนดูก่อน แล้วให้นักเรียนฝึกทำตามทีละชั้น ซึ่งเหมาะสำหรับใช้ในบทเรียนที่ฝึกทักษะ หรือฝึกปฏิบัติ ตัวอย่างบทเรียนที่ครูอาจใช้การสาธิตได้ เช่น การแปร่งพันที่ถูกวิธี การฉายปอด การปฐมพยาบาลต่าง ๆ เป็นต้น

5. การค้นคว้าทดลอง (Experimentation) การสอนด้วยการค้นคว้าทดลอง จะช่วยทำให้นักเรียนสามารถค้นหาคำตอบได้ด้วยตนเอง และเรียนรู้ด้วยความเข้าใจอย่างซาบซึ้ง เพราะเป็นการเรียนรู้โดยการกระทำ รวมทั้งยังเป็นการเสริมสร้างทัศนคติในการค้นคว้าทดลอง และเสริมสร้างแนวความคิดทางด้านวิทยาศาสตร์ให้แก่เด็กนักเรียนอีกด้วย การใช้การค้นคว้าทดลองประกอบการสอนนี้ ครูจะต้องเตรียมการล่วงหน้ามาเป็นอย่างดี ตัวอย่างการทดลองเกี่ยวกับวิชาสุขศึกษา เช่น การทดลองให้อาหารแก่หนูตะเภาทั้งผิดและถูกวิธี แล้วสังเกตดูว่าจะเกิดอะไรขึ้น

การทดลองเรื่องความสำคัญของอากาศ และการทำเครื่องกรองน้ำ เป็นต้น

การใช้วิธีสอนแบบค้นคว้าทดลองมีประโยชน์ต่อนักเรียน สรุปได้ดังนี้

- (1) ช่วยให้นักเรียนได้รู้จักค้นคว้าหาคำตอบได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความซาบซึ้งหรือมีทัศนคติต่อบทเรียนดีขึ้น
- (2) ช่วยให้นักเรียนสนใจและตั้งใจเรียนดีขึ้น เพราะได้มีส่วนร่วมในบทเรียนมากขึ้น
- (3) ช่วยให้นักเรียนได้เรียนวิชาสุขศึกษาด้วยการปฏิบัติอย่างแท้จริง เพราะได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง
- (4) ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการกระทำตามหลักการศึกษาแผนใหม่หรือตามทฤษฎีของจอห์น ดิวอี้ เพราะนักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์จากการทดลองดังกล่าวนี้โดยตรง
- (5) ช่วยทำให้บทเรียนที่เข้าใจยากและน่าเบื่อหน่าย กลายเป็นบทเรียนที่เข้าใจได้ง่ายและน่าสนใจมากขึ้น
- (6) ช่วยเป็นแนวทางให้นักเรียนได้รู้จักนำความรู้ภาคทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่ายขึ้น

6. การสำรวจ (Survey) เป็นกิจกรรมในการที่จะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ถือปฏิบัติเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพของสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน หรือภายในชุมชนได้ก่อนที่นักเรียนจะลงมือสำรวจนั้นควรจะได้มีการตกลงกันในห้องเรียนให้เป็นที่แน่นอนเสียก่อน เช่น สิ่งที่จะทำการสำรวจ จำนวนหมู่ของนักเรียน เวลาที่ทำการสำรวจรูปแบบและหัวข้อต่างๆ ที่จะสำรวจโดยปกติการสำรวจปัญหาภายในโรงเรียน อาจทำได้ทั้งในและนอกเวลาเรียน ถ้าทำในเวลาเรียนควรจะใช้เวลาประมาณ 15 นาทีและก่อนจะออกไปจากห้องเรียน ควรให้แต่ละหมู่ตกลงกันให้เรียบร้อยในเรื่องการแบ่งงานภายในหมู่เสียก่อน เมื่อนักเรียนได้ออกไปสำรวจแล้วครูจำเป็นต้องติดตามออกไปดูด้วยว่านักเรียนได้ทำการสำรวจตรงตามความมุ่งหมายของครูหรือไม่ สำหรับการสำรวจปัญหาสุขภาพในชุมชนนั้นควรจะทำนอกเวลาเรียน ซึ่งจัดเป็นการให้งานอย่างหนึ่ง มักใช้กับเด็กมัธยมมากกว่าเด็กประถม

ผลงานจากการสำรวจของแต่ละหมู่ ควรให้นักเรียนเขียนเป็นรายงานและสรุปเป็นข้อเสนอแนะสั้น ๆ แล้วนำเอามาอภิปรายในชั้นเรียนอีกครั้งหนึ่ง ถ้าเป็นไปได้ครูควรจะนำเอาผลงานจากการสำรวจซึ่งนักเรียนได้อภิปรายและเห็นพ้องต้องกันนี้ไปใช้แก้ไขหรือปรับปรุงส่งเสริมสภาพการณ์หรือภาวะของสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ให้ดีขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้เห็นประโยชน์อย่างแท้จริง ตัวอย่างบทเรียนที่ครูอาจใช้การสำรวจได้ เช่น สถานที่หรือบริเวณที่น่าจะเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้ในโรงเรียน การสุขาภิบาลภายในโรงเรียน สุขนิสัยในการรับประทานอาหารของนักเรียน และปัญหาการจราจรในชุมชน ฯลฯ

7. การศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) การพานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พบกับโลกแห่งความเป็นจริง เป็นประสบการณ์ตรงซึ่งมีความหมายและมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ยังนับว่าเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศของห้องเรียนได้เป็นอย่างดีคืออีกด้วย การศึกษานอกสถานที่จะได้ผลสมตามความมุ่งหมายยิ่งขึ้น ถ้าหากครูและนักเรียนได้เตรียมงานร่วมกันไว้ให้พร้อมก่อนเป็นการล่วงหน้า เช่น การตกลงกันในเรื่องสถานที่ที่จะไป การแบ่งหมู่ศึกษาค้นคว้า การซักถามปัญหาต่าง ๆ การจดบันทึกและการทำรายงาน รวมทั้งข้อตกลงในเรื่องความปลอดภัยและการป้องกันอุบัติเหตุในขณะเดินทางด้วย หลังจากกลับมาจากการศึกษานอกสถานที่แล้ว นักเรียนควรจะได้เขียนรายงานส่งครู และรายงานปากเปล่าต่อชั้นเรียน พร้อมทั้งให้มีการอภิปรายกันถึงเรื่องที่นักเรียนได้ไปศึกษามา ปกติครูจะพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ในบางโอกาสที่นักเรียนได้เรียนจบบทเรียนนั้น ๆ แล้ว ตัวอย่างสถานที่ซึ่งครูอาจจะพานักเรียนไปศึกษา เช่น สถานเสาวภา โรงพยาบาลโรคติดต่อ สถานีอนามัย และโรงงานผลิตอาหารกระป๋อง เป็นต้น

การศึกษานอกสถานที่ เป็นวิธีสอนที่ใช้กันมากในการสอนระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 เพราะหลักสูตรมีเจตนาที่จะให้เด็กได้เรียนรู้โดยการกระทำ ทดลองค้นคว้า แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ได้สัมผัสกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์จริง อันจะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตจริงของเด็ก ให้สามารถนำประสบการณ์ต่าง ๆ ไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

8. การเชิญวิทยากร (Guest Speaker) การเชิญวิทยากรจะช่วยทำให้เนื้อหา การสอนสุขศึกษาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะตามปกตินักเรียนมักชอบฟังการบรรยายของวิทยากรหรือผู้ ทรงคุณวุฒิเฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ จากภายนอก วิทยากรจึงจัดได้ว่าเป็นอุปกรณ์การเรียนอย่าง หนึ่ง สำหรับโอกาสที่ครูควรจะเชิญวิทยากรมานั้นอาจทำได้หลายตอนด้วยกัน เช่น อาจจะเป็นใน ขณะที่นักเรียนกำลังเรียนเรื่องนั้นอยู่หรือเรียนจบแล้ว หรือในโอกาสพิเศษ เช่น มีใช้เลือดออก ระบาย และวิทยากรที่จะเชิญนั้นอาจเป็นวิทยากรในชุมชนนั้น เช่น แพทย์ ทันตแพทย์ เกษตรกร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตำรวจ เป็นต้น ในบางครั้งอาจจะเชิญครูในโรงเรียนบางท่านซึ่งมีความรู้ ความสามารถเป็นพิเศษเฉพาะเรื่องมาเป็นวิทยากรก็ได้

9. การเล่าเรื่อง (Storytelling) เรื่องที่ครูใช้เล่าประกอบการสอนวิชา สุขศึกษา อาจเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ เรื่องสั้นจากชีวิตจริง ประสบการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องสุขภาพ เรื่องเกี่ยวกับสุขภาพที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ เรื่องชีวประวัติของบุคคลสำคัญในวงการแพทย์ ตามปกติแล้ว เรื่องที่เล่าควรจะมีหนทางที่เป็นไปได้จริง เพื่อนักเรียนจะได้มองเห็นถึงความสัมพันธ์ ระหว่างเรื่องนั้น ๆ กับความต้องการหรือปัญหาสุขภาพของเขาเอง โดยทั่วไปการเล่าเรื่องจะ นำความสนุกสนานและตื่นเต้นมาสู่นักเรียนเป็นอันมาก นอกจากนี้ การเล่าเรื่องยังอาจช่วยทำให้ บทเรียนที่เข้าใจยากเป็นบทเรียนที่เข้าใจได้ง่าย เมื่อเล่าเรื่องจบแล้วครูจะชี้ให้เห็นถึงแนวความคิด หรือหลักเกณฑ์ที่ต้องการจะให้นักเรียนทราบ พร้อมทั้งอธิบายเปรียบเทียบตามเนื้อเรื่องในนิทาน หรือเรื่องที่เล่าให้นักเรียนเข้าใจดี ตอนท้ายของการเล่าเรื่องครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียน ได้ซักถามและแสดงความคิดเห็น หรือให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ รวมทั้งสรุปใจความหรือข้อคิดที่ได้ จากการเล่าเรื่องนั้น ๆ ด้วย ตัวอย่างบทเรียนที่ครูอาจใช้การเล่าเรื่องประกอบการสอนได้ เช่น อุบัติเหตุ โรคภัยไข้เจ็บ และการป้องกันโรค เป็นต้น

10. การโต้วาที (Debate) การโต้วาทีเป็นวิธีการฝึกทักษะการพูดที่มุ่งเน้นให้ นักเรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อหาถ้อยคำมาหักล้างด้วยเหตุผล

การใช้การโต้วาทีประกอบการสอนวิชาสุขศึกษา จะช่วยสร้างความสนใจให้ แก่เด็กมาก เพราะการโต้วาทีเป็นการช่วยเปลี่ยนบรรยากาศของห้องเรียนและ เปิดโอกาสให้นัก เรียนได้พูดเพื่อแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ การโต้วาทียังช่วยให้

นักเรียนได้เข้าใจว่า เรื่องที่เป็นกรณีสองแง่หรือกรณีโต้แย้งต่าง ๆ เกี่ยวกับสุขศึกษานั้นมีมากมาย และบางครั้งก็ไม่แน่นอนหรือเชื่อถือไม่ได้เสมอไป

ในการจัดโต้วาทีขึ้นในห้องเรียนที่ได้ผลดีนั้น ครูจะต้องเตรียมเด็กให้พร้อมเสียก่อน โดยเริ่มตั้งแต่การปรึกษาหารือกับนักเรียนทั้งชั้นในเรื่องหัวข้อปัญหาหรือยุติที่จะโต้กัน การชี้แจงความมุ่งหมายของการโต้วาที (สิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงในการโต้วาทีในห้องเรียนก็คือ อย่าให้นักเรียนหวังในเรื่องการแพ้ชนะมากเกินไป) การแบ่งนักเรียนออกเป็นฝ่ายเสนอและฝ่ายค้าน การแนะนำให้นักเรียนทั้งสองฝ่ายไปศึกษาค้นคว้าปัญหาและเหตุผลต่าง ๆ เพื่อนำมาพูดได้อย่างถูกต้องและสนุกสนาน อย่างไรก็ตาม ครูควรสร้างบรรยากาศให้คล้าย ๆ กับรายการโต้วาทีตามที่สาธารณะทั่ว ๆ ไปเท่าที่จะทำได้ หลังจากการโต้วาทีได้เสร็จสิ้นลงก็ควรจะได้มีการตัดสินว่าฝ่ายใดชนะหรือเสมอกัน (ถ้าเป็นไปได้ควรจะให้เสมอกัน) และควรจะให้นักเรียนที่เป็นผู้ฟังได้ซักถามข้อเท็จจริงหรือเหตุผลที่นักเรียนได้นำมาพูดกัน เพื่อจะแยกให้เห็นว่าอะไรเป็นความรู้ และอะไรเป็นเรื่องการโฆษณาชวนเชื่อ โดยให้แต่ละฝ่ายช่วยกันตอบในตอนสุดท้ายควรจะให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม แล้วสรุปผลที่ได้รับจากการโต้วาทีนั้นครูอาจใช้การโต้วาทีในยุติหรือเรื่องที่เป็นปัญหา หรือกรณีสองแง่ต่าง ๆ เช่น กันไว้ดีกว่าแก้ ยุงร้ายกว่าเสือ และการสูบบุหรี่ดีกว่าการดื่มสุรา เป็นต้น

11. การสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving Method) การสอนแบบแก้ปัญหา มีลักษณะตรงข้ามกับวิธีสอนแบบสาธิต เพราะวิธีสอนแบบสาธิตครูจะอธิบายและแสดงให้ดู แล้วให้นักเรียนทำตาม แต่วิธีสอนแบบแก้ปัญหาคูจะไม่บอกอะไรเลย เพื่อให้นักเรียนพยายามคิดค้น และลองหาวิธีเรียนรู้ด้วยตนเองก่อนที่ครูจะบอกหรืออธิบาย วิธีสอนแบบนี้เป็นวิธีที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดความสามารถในการที่จะทราบว่าควรจะทำอะไรและทำอย่างไรเป็นการสร้างนิสัยในการคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ ตัวอย่างบทเรียนที่ครูอาจใช้การสอนแบบแก้ปัญหาก็ได้ เช่น การป้องกันอุบัติเหตุจากการจราจรบนท้องถนน การป้องกันการติดสิ่งเสพติดให้โทษ และการเลือกซื้ออาหารที่มีคุณค่าในภาวะที่อาหารแพง เป็นต้น

12. วิธีสอนแบบสืบสวน - สอบสวน (Inquiry Method) การสอนแบบสืบสวน สอบสวน เป็นการสอนที่ครูจัดประสบการณ์ให้นักเรียนเกิดปัญหา ด้วยการเสนอการทดลองหรือ

เสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาต้องหาคำเหตุ เพื่ออธิบายปัญหานั้นโดยนักเรียนเป็นผู้สืบสวนสอบสวน ด้วยการตั้งคำถามหรือสมมุติฐาน ครูเป็นผู้กระตุ้นหรือช่วยให้ตั้งคำถาม เพื่อนักเรียนจะได้หาความรู้จากสิ่งที่เผชิญหน้าด้วยตนเอง ตามขบวนการคิดแบบสืบสวนสอบสวนแบ่งการสอนขบวนการคำถามแบบสืบสวนสอบสวนเป็น 3 ชนิดคือ

1. สืบสวนสอบสวนชนิดที่นักเรียนเป็นผู้ถาม (Active Inquiry) เป็นวิธีสอนที่นักเรียนหาความรู้โดยใช้คำถามชั้นสังเกต อธิบาย ทำนาย (คาดคะเน) และควบคุมใช้ประโยชน์ ครูเป็นผู้ช่วยให้คำถามตามชั้นต่าง ๆ จนสามารถสรุป (Generalize) ความรู้ได้ด้วยตนเอง

2. สืบสวนสอบสวนชนิดที่ครูเป็นผู้ถาม (Passive Inquiry) เป็นวิธีสอนที่ครูใช้วิธีการสืบสวนโดยการตั้งคำถามชั้น การสังเกต อธิบาย ทำนาย (คาดคะเน) และชั้นควบคุมใช้ประโยชน์ เพื่อให้ให้นักเรียนสรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง

3. สืบสวนสอบสวนชนิดที่ครูและนักเรียนช่วยกันถาม (Combined Inquiry) เป็นวิธีสอนที่ครูและนักเรียนร่วมกันใช้วิธีการสืบสวนสอบสวน โดยการตั้งคำถามชั้นสังเกต อธิบาย ทำนาย (คาดคะเน) และชั้นควบคุมใช้ประโยชน์ เพื่อให้นักเรียนสามารถสรุปความรู้ด้วยตนเอง วิธีสอนแบบสอบสวนสืบสวนประกอบด้วย 4 กระบวนการคือ

1. กระบวนการสร้างสังกะย (Concept formation process) คือ กระบวนการเรียนรู้ลักษณะนิยาม (defining attribute) เป็นกระบวนการชั้นสังเกตเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลและนำไปใช้อธิบายหรือสร้างทฤษฎีในกระบวนการขั้นต่อไป กระบวนการที่จะใช้ความคิดแบบวิเคราะห์และแยกประเภท

2. กระบวนการสร้างทฤษฎี (Theorization process) คือ กระบวนการแก้ปัญหาในการตั้งทฤษฎี เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในรูปความสัมพันธ์ระหว่างสังกะย ส่วนมากใช้ความคิดแบบโยงความสัมพันธ์และแบบอ้างอิง ได้แก่ รวบรวมความรู้ของปัญหาและศึกษาความรู้ แต่ไม่ทราบที่ต้นอธิบายถูกหรือไม่

3. กระบวนการทดสอบและพิสูจน์ทฤษฎี (Verification process) เป็นกระบวนการทดสอบว่าคำอธิบายหรือทฤษฎีที่ตั้งในข้อ 2 ถูกหรือผิด อาจทำโดยคำถามหรือทดลอง

เพื่อให้ได้ข้อมูลแล้วประเมินผลว่าคำอธิบายใช้ได้หรือไม่ กระบวนการนี้ใช้ความคิดแบบสังเคราะห์
คิดแบบวิจารณ์ญาณ และแบบประเมินค่า

4. กระบวนการสร้างสรรค์ (Creative process) คือกระบวนการนำความรู้
ขั้นพื้นฐานที่เรียนมาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ในรูปต่าง ๆ และแนวใหม่ ๆ เป็นสื่อนำไปสู่การค้นหา
หรือสอบสวนขั้นต่อไป ส่วนมากใช้ความคิดแบบริเริ่มสร้างสรรค์และการคิดแบบสังเคราะห์

กระบวนการสืบสวนสอบสวนมี 4 ขั้นตอน คือ การสังเกต (Observation)
การอธิบาย (Explanation) การทำนาย (Prediction) และการคิดสร้างสรรค์ (Control
and Creativity) หรือที่รู้จักกันว่ากระบวนการ OEPIC ซึ่งพอจะสรุปกระบวนการของแต่ละขั้น
ตอนได้ดังนี้คือ

1. การสังเกต (Observation) ครูทดลองให้นักเรียนสังเกตและเกิดความ
ข้องใจเด็กจะถามเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับอธิบายข้อสงสัยนั้น ๆ คำถามจะเน้นแบบ "ใช่" หรือ
"ไม่" เป็นการกระตุ้นให้เด็กถามโดยใช้ความคิด ครูจะไม่อธิบายนอกจากตอบว่า "ใช่" หรือ
"ไม่ใช่" หรือแล้วแต่กรณี ครูทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดคำถามขึ้นในใจเด็ก

2. การอธิบาย (Explanation) ครูจะทดลองต่อไป เด็กได้ข้อมูลจากการสังเกต
ขั้นแรกแล้วถ้าเด็กถามว่า "ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น" แต่ทดลองให้ดูเพื่อให้เด็กตั้งสมมุติฐานขึ้นอธิบาย
ปรากฏการณ์เอง หรือกระตุ้นให้นักเรียนอธิบายและถามเพิ่มเติม

3. การทำนาย (Prediction) เมื่อเด็กตั้งสมมุติฐานแล้วจะคาดการณ์ล่วงหน้า
โดยนำความรู้ที่ได้ไปอธิบายปรากฏการณ์อื่น ๆ เด็กจะใช้คำถามว่า "ถ้าเป็นอย่างนั้นจะได้หรือไม่"
ครูจะตอบเพียงว่า "ใช่" หรือ "ไม่ใช่"

4. การคิดสร้างสรรค์ (Control and Creativity) ครูกระตุ้นให้เด็กคิด
ว่าสิ่งที่เด็กพบนั้นจะนำไปใช้อะไรได้บ้าง เพื่อให้เด็กนำความรู้ไปคิดสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์อื่น ๆ ที่
เป็นประโยชน์ต่อไป

การสอนแบบนี้ครูทำหน้าที่เป็นเพียงผู้เฝ้าให้นักเรียนคิดแล้วถามปัญหา ถ้านักเรียน
ถามคำถามที่ครูจะต้องอธิบาย เช่น คำถามที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า "ทำไม" ครูจะไม่ตอบ แต่จะยั่ว

ให้นักเรียนช่วยกันอธิบายครูทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงเพื่อให้นักเรียนได้มีชั้นของการคิดที่สมบูรณ์ ในชั้นของการสอบสวนเด็กจะช่วยกันอธิบายปัญหานั้น เพื่อหาข้อสรุปให้ได้ว่าอะไรเป็นเหตุของปัญหานั้น เด็กอาจต้องช่วยกันตั้งและทดสอบสมมุติฐาน โดยการเก็บข้อมูลจากการทดลองจริงหรือถามจากครูในบางกรณี ในชั้นทดสอบสมมุติฐานนี้บางครั้งเรียกว่าขั้นของการทำนาย และเมื่อนักเรียนได้ข้อสรุปออกมาเป็นกฎเกณฑ์แล้ว ครูก็จะรื้อให้นักเรียนคิดว่าจะนำเอาความรู้ที่ได้ใหม่นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางใดได้บ้าง ซึ่งจะเป็นตอนที่ฝึกให้เด็กมีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์

การสอนแบบสืบสวนสอบสวน เป็นยุทธศาสตร์การสอนอันหนึ่งซึ่งเป็นการเลือกจัดเทคนิคการสอน เพื่อวัตถุประสงค์ในการเรียนอย่างหนึ่ง คือให้ผู้เรียนได้มีกิจกรรมที่ต้องใช้สมอง เป็นวิธีที่มีความแตกต่างไปจากวิธีสอนที่มีครูเป็นผู้บอกวิชาให้กับผู้เรียน ผู้เรียนไม่เป็นแค่ผู้ฟังเท่านั้น แต่จะมีส่วนในการทำให้ข้อมูลต่าง ๆ มีความหมายขึ้น เนื้อหาวิชานั้นถือเป็นเพียงสิ่งที่จะทำให้เกิดความรู้ที่กว้างขวางทำให้มีทักษะและค่านิยม แต่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มิได้สำหรับให้นักเรียนท่องจำอย่างไร ความหมาย

โดยสรุป หลักทั่วไปของการสอนแบบนี้ประกอบด้วยลักษณะการเรียน 3 ประการ คือ ต้องมีการสำรวจ การสร้างความหมายให้กับข้อมูลที่สำรวจได้ และการพบหลักการหรือแนวความคิดใหม่

- ฝึกให้เด็กคิด สังเกต หาเหตุผล ค้นคว้า ทดลอง พิสูจน์และแก้ปัญหาได้
- บรรยากาศที่สำคัญในการเรียน คือบรรยากาศที่ให้โอกาสเด็กคิด ค้นคว้า และมีเสรีภาพในการอภิปราย

- อาจเป็นไปได้ทั้งการสอนแบบอุปมานและอนุปมาน ขึ้นอยู่กับเวลา สถานการณ์ ข้อมูลที่มีอยู่ หรือตัวปัญหานั้น แต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นแบบอุปมาน

- ต้องมีการสร้างสถานการณ์ที่ชวนสงสัย เป็นการดึงความสนใจซึ่งอาจทำได้หลายทาง

13. การเล่นเกมการศึกษา (Educational Game) เป็นการเล่นปนเรียนและเป็น การช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของบรรยากาศในห้องเรียนได้อย่างดี นักเรียนได้เรียนด้วย

ความสนุกสนานและเข้าใจดียิ่งขึ้น รวมทั้งยังจัดว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจและทักษะในเรื่องสุขภาพให้กับเด็กได้อีกด้วย หลักสำคัญในการจัดเกมการศึกษา ก็คือ นอกจากครูจะต้องเตรียมมาอย่างดีแล้ว ในการเล่นเกมประกอบบทเรียนนี้ ครูจะต้องให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสร่วมเล่น พร้อมทั้งส่งเสริมความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดี ให้รู้จักกติกาและให้มน้ำใจเป็นนักกีฬาไปด้วย เกมต่าง ๆ ที่ครูอาจดัดแปลงมาใช้ในการสอนวิชาสุขศึกษา เช่น การแข่งขันเขียนชื่อโรค การแข่งขันทำเปเล่หามคนไข้ และการเล่นเกมเลียนแบบจรรยาบรรณ เป็นต้น

14. การแสดง (Dramatizations) เป็นวิธีที่ช่วยให้เด็กได้แสดงถึงความรู้สึก และความต้องการบางอย่างในรูปของการเลียนแบบ และการสร้างจินตนาการจะทำให้เด็กจำข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้ดี ถ้ามีคนแสดงให้เห็นภาพพจน์ หรือร่วมในการแสดงนั้นเด็กส่วนมากจะสนใจในการแสดง และจะมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และค่านิยมทางด้านสุขภาพได้ กิจกรรมที่อยู่ในกลุ่มการแสดงนี้อาจจะแยกได้ดังนี้

14.1 การแสดงละครโดยไม่มีบท (Dramatic play) เป็นการแสดงที่เด็กได้แสดงออกอย่างกันเอง (ไม่เป็นทางการ) และโดยไม่มีบทซักซ้อมหลังจากที่เด็กได้อ่าน อภิปราย และสังเกตสิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับสุขภาพ เป็นวิธีการที่ใช้ได้ดีในการสอนเด็กระดับประถมศึกษา และเป็นวิธีการที่จะใช้สอนให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดได้วิธีหนึ่ง การแสดงนี้ต้องการเครื่องมือ สิ่งของที่จะใช้ประกอบตลอดจนแรงจูงใจและคำแนะนำจากครู

14.2 การแสดงบทบาทสมมติ (Role -playing) การแสดงบทบาทสมมตินี้เป็นพิธีการมากกว่าการแสดงละครแบบที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งการแสดงบทบาทสมมตินี้จะเกี่ยวข้องกับปัญหาที่สัมพันธ์กับบทบาทระหว่างบุคคล และมีจุดมุ่งหมายเพื่อจะให้ผู้ชมได้มองเห็นปัญหาและหาวิธีการที่จะช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ ตัวอย่างบทเรียนที่ใช้สอนโดยการแสดงบทบาทสมมติ เช่น การข้ามถนน การใช้รถจักรยานยนต์บนถนน การช่วยเหลือคนตาบอดข้ามถนน เป็นต้น

14.3 การแสดงละครโดยมีบท (Plays) การแสดงละครเป็นวิธีการที่เป็นทางการเพิ่มมากขึ้นจากการแสดงสองอย่างที่กล่าวมาแล้ว เพราะจะต้องมีการเตรียมบทและผู้แสดงจำบทการสนทนา บทนี้อาจจะเขียนโดยนักเรียน ครู หรือบุคคลอื่น การแสดงละครนี้อาจจะแสดงให้พ่อแม่ ผู้ปกครองชม หรือบุคคลภายนอกอื่น ๆ ชม เช่น ในงานโรงเรียน เป็นต้น การแสดง

ละครนี้อาจจะไม่ได้คุณค่าในด้านการสอนสุขศึกษามากนัก ถ้าในบทไม่มีการเน้นพฤติกรรมทางด้าน สุขภาพและข้อจำกัดอีกประการหนึ่งคือจะต้องใช้เวลาในการเตรียมมาก

14.4 การแสดงหุ่นกระบอก (Puppet shows) การที่เด็กได้มีส่วนร่วมในการ ทำหุ่นกระบอก และร่วมเตรียมเรื่องที่จะแสดงจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านสุขภาพ ของนักเรียนได้ และยังให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินสำหรับผู้ชม และผู้แสดงด้วย เชื่อกันว่าส่วน ใหญ่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของเด็ก การแสดงหุ่นกระบอกอาจจะเป็นละครหรือการ สันทนาที่ไม่ต้องเตรียมบท ตัวอย่าง บทเรียนสุขศึกษาที่จะใช้แสดงหุ่นกระบอก เช่น ทัศนสุขภาพ โภชนาการ ความปลอดภัยต่าง ๆ เป็นต้น

14.5 การเล่านิทาน (Stories and storytelling) หัวข้อสุขศึกษาต่าง ๆ สามารถนำมาเล่าเป็น เรื่องหรือนิทานให้เด็กฟังได้ อาจจะเตรียมโดยครูหรือนักเรียน หรือจากที่ พิมพ์ไว้แล้วก็ได้ การเล่านิทานจะเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นแรงจูงใจได้อย่างดี ซึ่งจะมีผลช่วยในการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านปฏิบัติ อาจจะใช้เป็นกิจกรรมชั้นนำเข้าสู่บทเรียน หรือกิจกรรม ขณะดำเนินการสอนก็ได้ การเล่านิทานจะช่วยกระตุ้นคำถามและคำตอบจากนักเรียนได้ดี ตัวอย่าง บทเรียนที่ใช้สอนโดยการเล่านิทาน เช่น เล่าเรื่องเกี่ยวกับความพยายาม ความซื่อสัตย์ และ ลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสุขภาพ หรือให้รูปภาพเกี่ยวกับแปรงสีฟัน เสื้อผ้าที่สะอาด หวี หรือสิ่งอื่น ๆ รอบตัวเด็ก เป็นต้น

15. การสอนแบบโครงการริเริ่มและสร้างสรรค์ (Initiative and Creative Project) การสอนแบบโครงการ เป็นการสอนที่ให้นักเรียนเป็นหมู่หรือเป็นรายบุคคลได้วาง โครงการและดำเนินงานให้สำเร็จตามโครงการนั้น เป็นการสอนที่สอดคล้องกับสภาพจริง การ สอนวิธีนี้มักใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาได้ผลมากกว่านักเรียนชั้นประถมศึกษา เพราะนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาเป็นเด็กวัยรุ่นมักเป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต และรู้จักใช้เหตุผล รวมทั้งการแสดง พฤติกรรมตามแนวความคิดของตนเอง จึงเป็นโอกาสเหมาะให้ครูช่วยปรับปรุงแนวความคิดของ นักเรียน ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนวิชาสุขศึกษา ด้วยการให้นักเรียนได้ลองทำโครงการต่าง ๆ ซึ่งจัดเป็นโครงการริเริ่มและสร้างสรรค์เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพส่วนบุคคลและสุขภาพชุมชน ตัวอย่าง

โครงการริเริ่มและสร้างสรรค์ เช่น โครงการรักษาความสะอาดของห้องเรียน โครงการจัดโรงเรียนให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ โครงการจัดนิทรรศการกินดีมีสุข โครงการรักษาโรงอาหารให้ถูกสุขลักษณะอยู่เสมอ เป็นต้น ในการจัดทำโครงการนี้อาจจะจัดทำทั้งชั้นหรือแบ่งเป็นหมู่ก็ได้แล้วแต่ลักษณะของโครงการ โดยครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดชื่อโครงการต่าง ๆ ให้นักเรียนเป็นผู้เลือกหรือกำหนดโครงการนั้น ๆ ซึ่งครูจำเป็นจะต้องคอยแนะนำและติดตามผลอย่างใกล้ชิด การดำเนินงานตามการสอนแบบโครงการ อาจจัดดำเนินการเป็นชั้น ๆ ได้ดังนี้

(1) การตั้งความมุ่งหมาย (Proposing) หรือตั้งปัญหาโครงการแต่ละโครงการ ควรจะตั้งจุดมุ่งหมายให้แน่นอนชัดเจน การตั้งจุดมุ่งหมายที่ดีควรจะเป็นจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

(2) การวางแผนหรือกำหนดวิธีดำเนินการ (Planning) เป็นการกำหนดไว้ล่วงหน้า โครงการนั้นจะอย่างไร ใช้เครื่องมืออะไร มีใครร่วมงานด้วย และมีขั้นตอนจะทำอะไร

(3) การดำเนินการตามโครงการหรือการปฏิบัติ (Executing) เป็นขั้นที่ลงมือปฏิบัติงานกันอย่างจริงจัง ลงมือแก้ปัญหาให้ลุล่วงกันตามความมุ่งหมาย ตามวัน เวลา วิธีการ และสถานที่ที่กำหนดไว้

(4) การประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นที่ตัดสินผลที่ได้ดำเนินงานไปแล้ว โดยการประเมินผล ครูและนักเรียนร่วมกันประเมิน พิจารณาข้อบกพร่องเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้โครงการสมบูรณ์ขึ้น

ดังนั้น การทำโครงการริเริ่มและสร้างสรรค์ให้ได้ผลดีต้องยึดขั้นตอนซึ่งได้แก่ การตอบคำถามที่ว่า อะไร (What) ทำไม (Why) เมื่อไร (When) ใคร (Who) ที่ไหน (Where) และ อย่างไร (How)

วิชาสุขศึกษาอาจจัดสอนแบบโครงการริเริ่มและสร้างสรรค์เกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้

(1) โครงการที่เกี่ยวกับการสำรวจ เช่น สำรวจการใช้ส้วมของนักเรียน สำรวจ

จำนวนส้วมในหมู่บ้าน สสำรวจเด็กเป็นหิด หรือเหา เป็นต้น

(2) โครงการที่เกี่ยวกับการสร้าง เช่น การสร้างสวนสุขภาพ การสร้างศาลา
พักร้อน

(3) โครงการเกี่ยวกับการเล่น ซึ่งสัมพันธ์กับวิชาพลศึกษา การแข่งขันกีฬา
ระหว่างชั้น การแข่งขันกีฬาสี การเล่นกีฬาเพื่อออกกำลังกายประจำวัน

(4) โครงการเกี่ยวกับทักษะหรือสุขปฏิบัติ เช่น การรักษาความสะอาดห้องเรียน
การจัดอาหารกลางวัน

16. การใช้ภาพยนตร์ ภาพสไลด์ และฟิล์มสตริป (Movies, Slides and Filmstrips) การใช้ภาพยนตร์ ภาพสไลด์ และฟิล์มสตริป ประกอบการสอนวิชาสุขศึกษานั้น มักจะ
ได้ผลดีเสมอ แต่อย่างไรก็ตาม ครูจะต้องเข้าใจเสียก่อนว่าทั้งภาพยนตร์ ภาพสไลด์ และฟิล์ม
สตริปนั้นไม่สามารถจะใช้แทนตัวครูได้ ดังนั้น ครูจึงไม่ควรปล่อยให้ภาพยนตร์ ภาพสไลด์ หรือ
ฟิล์มสตริป สอนนักเรียนแทนครูตลอดบทเรียนนั้น ๆ ภาพยนตร์ ภาพสไลด์ และฟิล์มสตริป จึงเป็น
เพียงอุปกรณ์หรือสิ่งที่ครูใช้ประกอบการสอนร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ เท่านั้น ก่อนจะใช้อุปกรณ์เหล่านี้
ครูจะต้องทดลองฉายดูก่อนเสมอ เพื่อทดสอบความถูกต้องและจับใจความที่สำคัญจากเรื่องนั้น ๆ
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเป็นภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศ ครูควรจะเล่าเรื่องย่อ ๆ ให้นักเรียนฟัง
เสียก่อน แต่ถ้าเป็นภาพสไลด์หรือฟิล์มสตริป ครูควรอธิบายประกอบและฉายซ้ำ เพื่อเป็นการ
ทบทวนให้นักเรียนชมอีกครั้งหนึ่ง หลังจากการชมภาพยนตร์เสร็จแล้ว ครูควรจะให้นักเรียนได้
อภิปรายซักถาม ช่วยกันสรุปใจความและอาจให้ทำรายงานส่งครูด้วยทุกครั้ง ครูอาจใช้ภาพยนตร์
ภาพสไลด์ และฟิล์มสตริป ประกอบการสอนได้เกือบทุกบทเรียน แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะและ
เนื้อเรื่องที่มีอยู่ในอุปกรณ์ รวมทั้งความสะดวกและความเหมาะสมอื่น ๆ อีกด้วย

17. การใช้เครื่องบันทึกเสียง วิทยุ และโทรทัศน์ (Tape Recorder, Radio and
Television) การใช้เครื่องบันทึกเสียง วิทยุ และโทรทัศน์ ประกอบการสอนวิชาสุขศึกษานั้น
ก็อาจจะได้ผลดีเช่นเดียวกับการใช้ภาพยนตร์ ภาพสไลด์ และฟิล์มสตริปเหมือนกัน ครูอาจใช้
เครื่องบันทึกเสียงบันทึกรายการที่สำคัญ ๆ จากวิทยุ หรือโทรทัศน์ เช่น การอภิปรายหรือบทความ
ที่เกี่ยวกับสุขภาพ เป็นต้น วิทยุและโทรทัศน์นั้นนอกจากจะมีรายการทางด้านสุขภาพอยู่บ่อย ๆ แล้ว

ยังมีการจัดส่งวิทยุและโทรทัศน์สำหรับการศึกษาโดยตรง เพื่อประกอบการเรียนการสอนในทุก ๆ วิชา ซึ่งรวมทั้งวิชาสุขศึกษาด้วย บางโอกาสครูอาจจะบันทึกเสียงในเรื่องการไปสัมภาษณ์แพทย์ พยาบาล และคนไข้เกี่ยวกับข้อคิดเห็น ความรู้สึก และปัญหาสุขภาพต่าง ๆ หรือครูอาจบันทึกเสียง เพลงสุขศึกษา หรือคำบรรยายเกี่ยวกับภาพสไลด์หรือฟิล์มสตริปก็ได้ โดยปกติหลังจากการที่นักเรียน ได้ฟังหรือชมรายการต่าง ๆ จากอุปกรณ์เหล่านี้แล้ว ควรจะให้นักเรียนได้มีโอกาสอภิปรายซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ แล้วให้สรุปประโยชน์ที่ได้จากการฟังและชมอุปกรณ์เหล่านั้นด้วย

วิธีสอนหรือกิจกรรมทั้ง 17 อย่างที่กล่าวมาแล้ว เป็นกิจกรรมใหญ่หรือกิจกรรมหลักที่มองเห็นลักษณะและวิธีการกระทำได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังมีวิธีสอนหรือกิจกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ อีกมาก ที่ครูได้นำมาใช้กันอยู่เสมอ ๆ ในห้องเรียน เช่น การฝึกสุขบัญญัติ การจัดนิทรรศการ การทำสมุดภาพ การเขียนกระดานชอล์ก การสรุป การอ่าน การฟัง การแสดงท่าทาง ประกอบ การวาดภาพ การทนายปัญหา ฯลฯ

7.3 เกณฑ์ในการเลือกกิจกรรมการสอนสุขศึกษา

วิธีสอนวิชาสุขศึกษามีมากมายหลายชนิดเช่นเดียวกับวิธีสอนในวิชาอื่น ๆ และวิธีสอนของวิชาอื่น ๆ ก็อาจจะนำมาดัดแปลงใช้สอนวิชาสุขศึกษาได้ด้วย ในการสอนบทเรียนหนึ่ง ๆ ครูจึงควรจะได้ใช้วิธีการสอนต่าง ๆ ให้ตรงตามความสนใจ ความต้องการและความสามารถหรือความพร้อมของนักเรียน ซึ่งรวมทั้งบุคลิกภาพของตัวครูเองด้วย สำหรับการที่ครูต้องใช้วิธีสอนหรือกิจกรรมหลาย ๆ อย่างในบทเรียนหนึ่ง ๆ นั้น ก็เพื่อเป็นการเร้าใจให้นักเรียนเกิดความสนใจ ตั้งใจเรียน และเรียนด้วยความเข้าใจยิ่งขึ้น และเนื่องจากนักเรียนแต่ละคนต่างก็เป็นตัวของตัวเอง เขาจึงสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตามอัตราและวิถีทางของตัวเอง ดังนั้น การที่ครูได้จัดให้มีกิจกรรมและอุปกรณ์หลาย ๆ อย่างจึงเป็นการช่วยให้นักเรียนแต่ละคนมีโอกาสเรียนรู้ได้ดี และถูกทางยิ่งขึ้น

การเลือกวิธีสอนหรือกิจกรรมต่าง ๆ อาจสรุปเป็นหลักเกณฑ์โดยทั่วไปได้ดังนี้

1. ควรเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับความประสงค์ โดยครูจะต้องเลือกว่ากิจกรรมที่จะใช้นั้นจะช่วยให้การสอนของครูบรรลุผลตามจุดประสงค์ของบทเรียนดีขึ้นหรือไม่

2. ควรเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับลักษณะหรือธรรมชาติของเนื้อหา เพราะแต่ละบทเรียนย่อมอาจต้องการกิจกรรมที่แตกต่างกันไป เช่น การพานักเรียนไปศึกษาสถานที่ย่อมเหมาะกับบทเรียนที่เกี่ยวกับบริการสุขภาพ หรือการสุขาภิบาลในชุมชนมากกว่าบทเรียนที่เกี่ยวกับสุขภาพส่วนบุคคล เป็นต้น

3. ควรเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับเวลาของบทเรียน จำนวนชั่วโมงที่ครูสอนสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพราะกิจกรรมที่ครูจะใช้สอนนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านี้มาก

4. ควรเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพ ทักษะ และความสามารถส่วนตัวของครู เรื่องเกี่ยวกับตัวครูก็เป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยที่จะช่วยให้ครูเลือกใช้กิจกรรมได้อย่างถูกต้อง

5. ควรเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับความสนใจของเด็ก เพราะความสนใจเป็นรากฐานของความตั้งใจเรียนอย่างแท้จริง เด็กจะเรียนรู้ได้ดี และเรียนด้วยความสนุกสนาน มีชีวิตชีวา ถ้าเด็กมีความสนใจหรืออยากเรียน

6. ควรเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับทักษะและความสามารถของนักเรียนทั้งชั้น การรู้จักภูมิหลังในเรื่องทักษะและความสามารถของเด็ก ๆ จะช่วยทำให้ครูเลือกใช้วิธีสอนได้ถูกต้องยิ่งขึ้น เพราะตามปกติวิธีสอนหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูใช้มักจะต้องเกี่ยวข้องกับนักเรียนทั้งชั้นมากกว่า เฉพาะเจาะจงเป็นรายบุคคล

7. ควรเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างแอก์บุคคล ซึ่งเป็นหลักเบื้องต้นที่สำคัญในการจัดและดำเนินการสอน เพราะการศึกษาเล่าเรียนนั้นเป็นเรื่องส่วนบุคคล ความสำเร็จในการสอนของครูมักจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำลักษณะแตกต่างระหว่างเด็กได้

ครูที่ได้เตรียมการสอนหรือเตรียมบทเรียนโดยใช้เกณฑ์การเลือกกิจกรรมดังกล่าว ย่อมสามารถจะบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายได้ดี และการสอนย่อมมีประสิทธิภาพดีกว่าครูที่ไม่ใช่หลักเกณฑ์เหล่านี้ แต่ก็ไม่มีควมจำเป็นเสมอไปที่ครูจะต้องใช้เกณฑ์ทั้ง 7 ประการนี้อย่างครบถ้วนพร้อมกันทั้งหมดทุกครั้งและทุกบทเรียน ขอเพียงแต่ให้ครูพยายามเลือกกิจกรรมโดยมีหลักเกณฑ์หรือเหตุผลพอสมควรเท่านั้น ก็นับว่าเป็นสิ่งที่น่าพอใจแล้ว

8. สรุป

การสอนสุขศึกษาเป็นกระบวนการการจัดประสบการณ์ทางสุขภาพที่ดีให้เกิดแก่นักเรียน เพื่อผลของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสุขภาพที่พึงประสงค์ สิ่งสำคัญสำหรับการสอนสุขศึกษา คือครูผู้สอน ทั้งนี้ เพราะครูผู้สอนจะเป็นผู้ดำเนินกระบวนการสอน ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในเรื่องของการสื่อสารการสื่อความหมายที่ดี เพื่อให้เกิดการเข้าใจที่ตรงกันระหว่างครูและนักเรียน ครูผู้สอนต้องมีความรู้ความสามารถในเรื่องการจัดการกระบวนการสอน นั่นคือมีความรู้ความสามารถอย่างเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน ในเนื้อหาวิชาการที่สอน ในเรื่องของกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้อุปกรณ์การสอน และในเรื่องของการวัดผลประเมินผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้งนั้น ครูจะต้องมีทักษะในการนำเข้าสู่บทเรียน มีทักษะในการสอน และมีทักษะในการสรุปบทเรียน ประกอบรวมกับความรู้ความสามารถที่มีข้างต้น ครูผู้สอนไม่ควรยึดวิธีการสอนวิธีหนึ่งวิธีใดโดยเฉพาะให้พิจารณาวิธีสอนที่เหมาะสมกับสภาพของเนื้อหาที่จะสอน ในเนื้อหาตอนหนึ่ง ๆ นั้น ครูผู้สอนอาจต้องใช้วิธีสอนหลายๆ วิธีประกอบกัน เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

นอกจากนี้ ครูผู้สอนควรพิจารณาสภาพของโรงเรียน และสภาพของนักเรียนที่แตกต่างกันด้วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนหรือการเรียนรู้ของนักเรียนนั่นเอง

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าครูสุขศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสุขภาพให้เกิดแก่นักเรียน ถ้าครูสุขศึกษาขาดความรู้ความสามารถที่ดีพออาจทำให้การจัดการศึกษาของชาติล้มเหลวก็เป็นได้

9. คำถามและกิจกรรมประกอบท้ายบทที่ 9

1. วิธีสอนและกิจกรรมการสอนมีความสำคัญต่อครูอย่างไร
2. วิธีสอนและกิจกรรมการสอนมีความสำคัญต่อนักเรียนอย่างไร
3. จงอธิบายส่วนประกอบของการสื่อสาร

4. การสื่อสารมีรูปแบบ อะไรบ้าง
5. การถ่ายทอดและการสื่อความหมายที่มีวิธีใดบ้าง
6. จงอธิบายวิธีเปรียบเทียบวิธีการถ่ายทอดและการสื่อความหมายแต่ละวิธีมาให้เข้าใจ
7. ทักษะทั่วไปในการสอนมีอะไรบ้าง
8. จงอธิบายวิธีการสอนที่ท่านคิดว่าสำคัญต่อกระบวนการสอนวิชาสุขศึกษาอย่างน้อย 3 วิธี
9. จงอธิบายวิธีการสอนที่ท่านชอบและคิดว่าจะนำไปใช้ในอนาคตการเป็นครูสุขศึกษาอย่างน้อย 2 วิธี
10. จากหนังสือแบบเรียนสุขศึกษา ชั้น ม.1 เรื่องโภชนาการ ในหัวข้อเรื่องอาหารหลักห้าหมู่ของไทย ถ้าท่านเป็นครูสุขศึกษาที่ต้องสอนเนื้อหานี้ ให้ท่านอธิบายรายละเอียดของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่ท่านเข้าใจมาโดยละเอียด